

A NÉPSZÁLLÓ

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

„A Főváros szegény lakói közt – mint általánosan tudva van – az ínség, nyomor mind nagyobb mérvet ölt. Itt lévén a tél, e nyomor – ha csak annak a könyör közbelépése gátot nem vet, még nagyobb áldozatokat fog követelni. Ez okokból kötelességemnek ismerem a Tek. Tanács figyelmét e körülményre felhívni és megkérni, miszerint gondoskodni kegyeskedjék arról, hogy a szegény nép a téli idő folyama alatt meleg tartózkodási helyen ha nem is ingyen, de olcsó áron naponta legalább egyszer meleg táplálékkal láttassék el.

Óhajtandó volna ugyan, hogy egy részről a jobbmódú polgárok és emberbarátok áldozatkészsége s másrészt a fővárosi hatóság hozzájárulása folytán, más nagy városok példájára rendszeres állandó népkonyha létesíttessék, de **Otthontalanul...** míg ez lehető lesz, a bajon addig is segíteni kell."

Tégy az emberért!

Népszálló

Otthontalanul... Tégy az emberért!

EMBED Word.Picture.8

Budapesti Módszertani
Szociális Központ
és Intézményei

Szerkesztőbizottság:

Breitner Péter

Gurály Zoltán

Győri Péter

Kártyás Irén

Mezei György

Pelle József

Virág Tamás

Szerkesztette:

Győri Péter

Tatár Babett

Kiadja:

Menhely Alapítvány

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

*

Budapesti Módszertani Szociális Központ
és Intézményei
2003.

ISSN:

ISBN:

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

GYŐRI PÉTER - SASS LAJOS: A NÉPSZÁLLÓ TÖRTÉNETE I. 1912 - 1990

"Ha azt hiszi, hogy ez Népszálló, akkor nagyon téved – mondta a jó doktor bácsi és három nap múlva kidobott a Rókusból, ahová egy karambol után vittek a mentők."
(Népszava, 1937. Január 9.)

ELŐZMÉNYEK

Sok százezer ember vágya, álma, törekvése, ügyessége és ügyeskedése, életcélja szerveződik egy megszülető világváros, Budapest köré a Kiegyezést követő kapitalizálódás, gründolási láz éveiben. Először évente tizezek, majd százezrek jönnek élni a városba, élni a városból, a városépítés biztosította munkalehetőségekből. Nagyon sokak közülük mégsem lelnek új otthonra a városban. Egy részük elvándorol messzebb tájakra, vagy visszamegy szülőföldjére, mások a város határain kívüli településeken próbálnak meg letelepedni, s vannak, akik otthontalanul laknak, élnek a városon belül - a város társadalmával együtt, mégsem befogadva. Róluk, a részükre létrehozott legnagyobb „kísérleti intézményről”, a Népszállóról lesz szó a következőkben.

„AZ ÁGYRAJÁRÓK VÁROSA”

Hiába írta le a Fővárosi Lakbizottság felkérésére *Neményi Ambrus* már 1883-ban alapos elemzését a budapesti lakásviszonyokról, hiába vázolta fel a megoldás lehetséges útjait és készített egy ennek megfelelő fővárosi rendelet-tervezetet - sok változás ezek hatására nem volt észlelhető.

„Statisztikai adataink arra engednek következtetni, hogy az új jövevények túlnyomó része a szegényebb osztályokhoz tartozik (...) Évenként 12-14 000 új jövevényt csak némileg megfelelő módon elhelyezhessük, arra *évenként legalább 3000 szobára* és megfelelő konyhákra volna szükségünk, de látjuk hogy még az utolsó 3 év alatt is, melyben pedig az építkezési kedv szokatlanul nagy lendületet vett, átlag 2000 új szoba épült azaz 6-7 személyre egy szoba.”¹

¹ Dr. Neményi Ambrus: Jelentés a budapesti lakásügy tárgyában. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1883. 8-9..old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Tíz évvel később, az 1892. évi kolerajárványt követően *Gerlőczy Károly* alpolgármester dolgoztatott ki a lakásviszonyok rendezésére vonatkozó javaslatokat, azonban ennek hatására is legfeljebb annyi történt, hogy „közelebbről meg kell vizsgálni a kérdést”, s 1893-ban a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal *Thirring Gusztáv* vezetésével felmérte a kialakult lakásviszonyokat. Az 1893. évi lakásösszeírás során **22. 149 albérlőt, vagy ágyrajárót** találtak a városban.² Thirring az albérlet és ágyrajárás okait a népesség robbanásszerű növekedéséből adódó lakáshiányra, az ennek következtében megnövekedett lakbérekre vezette vissza, így a megoldást is a lakások számának növelésében látta. Egyben felhívta a figyelmet arra, hogy a zsúfolt, elfogadhatatlan lakáskörülmények felszámolásának az a módja, hogy az ilyen lakásokban lakókat kilakoltatják - erre születtek akkoriban javaslatok - nem érheti el célját, csak akkor, ha egyben gondoskodnak a „kiszállásoltak” jobb körülmények közötti elhelyezéséről is.

„Ilyen körülmények között a mostani felvétel egyik fő eredményét azon tény megismerésében találhatjuk, hogy a túlszűfolttság okozta baj orvoslásának első lépése abban állna, hogy *mintegy 6-7.000 ember számára alkalmas lakóhelyiség teremtsék*, magától értetődő dolognak tekintvén, hogy *senkit, akármilyen rossz lakásból kizavarni nem lehet, míg az iránt megnyugtatta nem vagyunk, hogy számára jobb lakás tényleg rendelkezésére is áll*. Az itt jelzett feladat megoldása tehát igen nagy igényeket fog támasztani, úgy a hatóság mint a társadalom áldozatkészsége iránt.”³ (...)

„Megélhetésének parancsoló szava bírja őt is rá, hogy amúgy is szerény lakását másokkal ossza meg. Keresetéből nem bírja a túl magas lakbért fedezni, ezért keres albérlőt, ágyrajárót, hogy legalább részben segítse őt a létért küzdelemben.”⁴(...)

"Ahol bizonyos lakásnemből (p.o. kis lakásokból) csak kevés áll rendelkezésre, s így a kereslet nagy, ott a lakbérnek természetesen fel kell szöknie, a sűrű kereslet felcsigázza a lakbéreket anélkül, hogy a magas bérnek jobb vagy nagyobb lakás felelne meg (...)"⁵

² Dr. Thirring Gusztáv: A fővárosi szegény néposztályok lakásai. Budapest, Pesti Nyomda, 1894.

³ Dr. Thirring Gusztáv: i.m. 6.old.

⁴ Dr. Thirring Gusztáv: i.m. 8. old.

⁵ Dr. Thirring Gusztáv: i.m. 19. old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Gerlőczy az okok elemzésében némileg továbbmegy, amikor arra is felhívja a figyelmet, hogy nem egyszerűen valamiféle lakáshiányról, lakásdrágaságról van szó, hanem arról (is), hogy a munkabérek és a lakhatás költségei nincsenek arányban egymással. Miközben különböző közhatalmi lépéseket sürget - ezek elsősorban *közvetett* eszközök a magántevékenység mederbe terelésére - óva int attól, hogy a közhatalom *közvetlen* beavatkozás útján próbálja meg megváltani a kialakult, vagy éppen kialakulófélben lévő lakásviszonyokat.

„nem annyira a lakásszükség okozza a bajt, hanem az, hogy a lakások bére nem áll arányban a bérlők jövedelmével és keresetével.”⁶ (...)

"Itt nem tagadhatom el azon véleményemet, hogy a legnagyobb, s a kérdés gyökeréig ható üdvös intézkedések csak a magántevékenység által tehetők. ... A magántevékenység legbiztosabb eszköze a lakásviszonyok rendezésének, s ha erre a helyes utat képesek leszünk megjelölni... úgy remélem, hogy munkálkodásunk legüdvösebb volt.”⁷

Gerlőczy egyébként - a lakásösszeírás és saját tapasztalatai alapján - a túlszűfolt lakásokban lakókat a következő három csoportba sorolta:

- Állandó keresettel nem rendelkező napszámosok és munkások.
- Olyan állandó keresettel rendelkező egyedülálló személyek, akik a menhelyekre nem mennek szívesen, viszont egy önálló szobát nem képesek kibérelni. (Ők lesznek később a „Népszálló” célcsoportja.)
- Családosok, akik, olyan lakásban szeretnének lakni, amelynek bére mellett albérlők és ágyrajárók nélkül megélhetnek.

Itt most nem térünk ki arra, hogy a Gerlőczy-féle előterjesztésben megfogalmazott javaslatok, annyi más javaslathoz hasonlóan, hogyan is nem valósultak meg (egy-két

⁶ Gerlőczy Károly: Előterjesztés a budapesti lakásviszonyok rendezése tárgyában. Budapest, Pesti Nyomda, 1893.

⁷ Gerlőczy Károly: i.m. 143-144.old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

kisebb kezdeményezést kivéve). Mindenesetre a századfordulóig még némileg rosszabbodtak is a körülmények: Budapest lakossága 1890-től 1900-ig több mint 200.000 fővel, 1900 és 1910 között már jóval lassabban, 65.500 fővel gyarapodott.

A rendes lakások száma 157 007 volt, s ennek több mint harmadában, 59 933 lakásban éltek idegenek, albérlők. Ez utóbbiak száma ekkor **110 260 fő**, közülük ágyra járó **27 323 fő**.

Dr. Farkas Jenő orvos és belügyminiszteri egészségügyi hivatalnok a következőképpen írta le a budapesti munkáslakásokat a *Közgazdasági Szemlében* (1896. évf. 258. 1.)⁸:

"A fővárosi munkások úgy élnek, hogy egy-egy szobában 2-3 család s kívülök még egész sereg felnőtt idegen férfiú és nő lakik együtt. Bútorzat az ilyen lakásokban jóformán nincs is; minden talpalatnyi térre szükség van fekvő emberek számára. a falak mellett három-négy nyoszolya, amelyeknek szalmazsákja egy-egy család, férj, feleség, gyermekek számára szolgál hálólhelyül. A földön ember-ember mellett fekszik. Férfiak, nők vegyesen. Tisztaságról természetesen szó sem lehet. A gyári vagy a napszámos-munka fáradtsága után ide megtérő munkás még csak pihenést sem talál e zúgokban. Emberi örömök azok számára, akik így élnek, nincsenek. Családi életről szó sem lehet. "

„... néha csak 3-4 köbméter levegő jut egy személyre, a lakóknak egy része nem rendelkezik ágygyal és a földet vagy rothadó hálósákok, avagy a fáradt emberek pusztá teste borítják. Hozzájárul, hogy az ily bérlőkkel szemben a házfelügyelők és háztulajdonosok is igen ridegen, gyakran lelkiismeretlenül járnak el...

Tényleg az időközönként tartott rendőrségi éjjeli szemlék (razziák) gyakran százakra menő hajléktalan munkást vernek föl vasúti kocsik és raktárházakból, a csatornákból, földalatti vermekből, a ligetekben stb., néha még olyanokat is, akik a tanult szakmákban dolgoznak. A lakásnyomor következményeként kell nagyrészt tekintenünk a pálinkamérések és a lebujok fényes virágzását.”⁹

⁸ Idézi: Ferenczi Imre: A munkáslakáskérdés. Különös tekintettel Budapestre. Budapest, Kilián Frigyes utóda, 1906. 27.old.

⁹ Ferenczi Imre: i.m. 26-27.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

A BÁRCZY PROGRAM

Az új század kezdetére a gründolási láz lecsitult, ez némi gazdasági válsággal is együtt járt, melynek hatására igen sokan munka nélkül maradtak, a munkabérek nem nőttek, a lakbérek viszont igencsak megemelkedtek. A lakásviszonyok a századfordulót követő években inkább még továbbromlottak, mint javultak volna. Ez addig szokatlan társadalmi feszültségeket hozott a felszínre a városban. Így került sor arra, hogy az 1906. július 15-én polgármesterré választott *Bárczy István* egy igen nagyívű programot hirdetett meg, amely már azt a felfogást tükrözi, hogy a súlyos városi problémákat nem lehet csupán a magángazdaság és magánjótékonyosság eszközeivel megoldani, a közhatalom közvetlen és aktív beavatkozására van szükség.

"Ez a tény is igazolja, hogy nálunk a lakáskérdés tekintetében eddig teljesen a "laissez faire, laissez aller" elve uralkodott, amelyet a külföld e téren is rég feladott.

...A tényleges fejlődés, a mind tűrhetetlenebb bajok igazolták azonban, hogy a szabad erők játéka e téren sem működik oly tökéletesen, mint egyes túlzó apostolai remélték. Nevezetesen mélyebb vizsgálat mellett át kell látni azt, hogy a kereslet és kínálat a lakásépítés terén nem folyik oly független önállósággal, mint bármelyik más közönséges kereskedelmi árúnál."¹⁰

A Bárczy-féle iskola- és lakásépítési program a fővárosi lakásviszonyok javítása érdekében eredetileg a következő fővárosi beruházásokat tartalmazta:

5 népszálló	2200 fülke	3.300.000 korona
2 népotthon (népház)	-	1.100.000 "
Kislakások	3000 lakás	18.000.000 "
Fővárosi alkalmazottak számára	1600 lakás	30.000.000 "
Bérlakás	500 lakás	10.000.000 "

¹⁰ Ferenczi Imre: i.m. 31.old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Iskolák, óvodák ¹¹	90 épület	32.000.000	"
3 szükség barakk	60 lakás	200.000	"
3 barakkterem telep	400 lakó	400.000	"

Az eredetileg fölvázolt 95 millió koronás (5 éves) tervből egy 31,6 millió koronás (3 éves) programot terjesztett Bárczy a képviselők elé, melyet a közgyűlés elfogadott, azzal, hogy a legégetőbb építkezésekre kell szorítkozni:¹²

Népszálló	600.000 korona
Népotthonok	1.100.000 "
Kislakások	6.000.000 "
Fővárosi alkalmazottak számára lakás	10.000.000 "
Bérlakás	3.300.000 "
Iskolák, óvodák	10.000.000 "
Szükséglakások (barakkok)	200.000 "
Barakkterem telep	400.000 "

A belügyminisztérium ennek csak egy töredékét engedélyezte, s ez alapján a főváros 1909. július 7-én a következő tartalmú éves programot indíthatta el¹³:

1 Népszálló	685.000 korona
1 Népotthon	500.000 korona
1.279 kislakás	6.126.186 korona

Az építkezések még ebben az évben megindultak, majd egészen a világháború kitöréséig, évente ütemezve folytatódtak. Ennek során létesült összesen 1 Népszálló, 1 Népház, 5.500 db bérlakás és 560 db szükséglakás.¹⁴

A NÉPSZÁLLÓ ESZMÉJE

¹¹ Számos lakást elfoglaltak ekkor az elemi iskolák ("póttantermek"), ezért is szerepel a lakásprogramban az ezek kiváltását is jelentő iskolaépítés.

¹² Schuler Dezső: A hajléktalanság kérdése a Székesfővárosban. Budapest, Székesfővárosi Házinyomda, 1935. 49.old.

¹³ Városi Szemle 1909. 662-663.old.

¹⁴ Schuler Dezső: Általános embervédelem. Budapest, Székesfővárosi Házi Nyomda, 1938. 321.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

A Bárczy-féle lakásprogram kidolgozása *Dr. Ferenczi Imre* fővárosi szociálpolitikai szakelőadó nevéhez fűződik, aki már korábban megjelent munkáiban¹⁵ is részletesen foglalkozott az albérlet és különösen az ágyrajárás problémájával.

„Budapesten ma csak elvétve fordul elő az, hogy a nőtlen munkás a szüleinél, a munkaadójánál vagy legalább a földijénél lakik, akiknek családjához csatlakozhat még. A nőtlen és hajadon munkásoknak legnagyobb része gyökértelen bevándorolt, aki a lakása megválasztásánál rendszerint csak két lehetőség között választhat. Az egyik a tömeges éjjeli szállás, a másik az albérlet.”¹⁶

Ferenczi igen kritikusan szemlélte az addig kialakított civil (alapítványi, egyesületi) intézményeket, s magukat a megoldatlan lakásügyi problémákat is. Ekkor már hosszú évek óta működtek a "Hajléktalanok Menhelye Egylet" által üzemeltetett menhelyek¹⁷ (több mint ezer férőhellyel), valamint működött 27 engedélyezett éjjeli szálló is („pre-munkásszálló”) 1.239 férőhellyel, melyek egy része az egykori kolera-barakkokkal azonos, másik részüket vállalkozók üzemeltetik. Ferenczi szerint a menhelyek, vagy „tömeges éjjeli szállások” éppúgy nem nyújtanak megfelelő lakhatási körülményeket az ún. állandó keresetű munkások, szakmunkások számára, ahogy a túlszűfolt lakások ágybérletei sem jelentenek elfogadható helyzetet.

"Ez a néhány tömegszálló nagyrészt régi omladozó házakban és piszkos pincékben volt. Az egészség, tisztaság, sőt néha a személyi biztonság szempontjából is erős kifogás alá eső tömeges szállóhelyeken egy-egy éjjelre 10-40 fillért is elkértek a háló vendégtől, akinek ágyát gyakran csak földre szórt rongyok alkották.

Tisztességes, állandó keresetű szakmunkás rendszerint csak nagy szükségből keresi fel ezeket, az alkalmi munkásoktól és proletáriátus nép legalsóbb elemeitől használt szállókat. Még inkább kerüli természetesen a Hajléktalanok Menhelye Egyesületének négy menhelyét. Ilyen viszonyok között a nőtlen és hajadon munkások túlnyomó zöme csak albérletben lakhatik.

¹⁵ Dr.Ferenczi Imre: Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Budapest, 1910.

¹⁶ Dr.Ferenczi Imre: i.m. 28.old.

¹⁷ Lásd erről: Győri Péter: A Hajléktalanok Menhelye Egylet (Az első fővárosi hajléktalanügyi kezdeményezés). Esély, 1998.5.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

... Egy-egy külön szoba kibérlésére a mai nagy drágaság idején még a jól fizetett munkás sem gondolhat. A legszerényebb udvari hónapos szobáért is legalább 30-40 K bért fizetnek. A legtöbb nőtlen és hajadon munkás tehát csak ágyat bérel a kvártélyos család szobájában, vagy konyhájában."¹⁸

1911-ben a rendes lakások száma 169.034 db¹⁹, ebből 51.741 lakásban él albérlő, vagy ágyrajáró. Ezekben a lakásokban összesen mintegy 300.000 ember lakik (a város akkori népességének több mint harmada), akik közül 124.831 fő al- és ágybérlő²⁰ (a 85.550 ágybérlő a lakosság több mint 10 %-a).

"A legszélsőbb nyomort képviseli a népesség botrányos zsúfoltságban lakó része, 10-12-ed magával szobánként 824 lakásban 9658 ember ... összesen több mint tized magával 1190 lakásban 15.292 ember."²¹

A kor szokásos erkölcsi érvei mellett Ferenczi nem tartja megfelelő eszköznek az ágyrajárás, a túlszűfolttság felszámolására a rendészeti megoldásokat, a tiltásokat - melyeket például az engedély nélküli tömegszállások, vagy a pincelakások megszüntetésénél alkalmaztak a korábbi évtizedekben.

"Ágyrajárás csapás a bérlőre, drága és veszedelmes lakásmód az ágyrajáróra nézve. Az ágybérlőnek általános hátránya az is, hogy az ágybérlő csak ritkán talál igazán családi, baráti érintkezést a kvártélyosnál, napközben nincs otthona, este pedig a gyakori perlekedés az uralkodó szenny és rendetlenség űzi a kocsnába...Az antialkoholista, prostitúció ellenes, gyermekvédelmi és számos más népjóléti akciót gyökeres eredménnyel folytatni csak akkor lehet majd, ha az ágyrajárást korlátozzuk illetve megszüntetjük...Az ágyrajárás ellen egyszerűen *tilalmi rendszabályokkal, rendőri intézkedésekkel küzdeni kilátástalan* lépés volna. Az ágyrajárás eltiltása

¹⁸ Schoditch - Eberling : A Budapest székesfővárosi VI. kerületi népszálló. Mérnök és Építész Egylet Közlönye, 1914. 3. old.

¹⁹ Pikler J. Gyula: A budapesti lakásszámlálás főbb eredményei. Budapest, 1912. 49-50.old.

²⁰ Pikler J. Gyula: i.m. 110-113. old.

²¹ Pikler J. Gyula: i.m. 110.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

egyszerűen annyit jelentene a mai viszonyok között, mint nőtlen és hajadon munkások ezreit az utcára dobni.”²²

Ferenczi az ágyrajárás problémáját két eszközzel javasolja megoldani: az egyik, az olcsó kislakások építése, a másik, megfelelő szállók létrehozása, melyek nem drágábbak az ágybérletnél, viszont vonzóbb körülményeket biztosítanak. (Az addigi éjjeli szállókat, menhelyeket nem tartotta megfelelőnek, mert ezekben közös helyiségek szolgáltak szállásul és szolgáltatásaik sem voltak szerinte kielégítőek - bár kétségtelenül majdnem ingyenesek voltak.) Ferenczi szemei előtt a sikeres angol példa, a *Rowton-féle Népszálló* lebegett.

AZ ANGOL PÉLDA

„A közönséges éjjeli szállók piszkos és zsúfolt hálótermek, a mosdó és közegészségügyi alkalmatosságoknak hiányai s a sötét, egészségtelen és rendszerint földalatti konyhák tanulmányozása az *East End*ben, arra az elhatározásra bírtak a múlt század végén egy nemes emberbarátot, *Rowton* lordot, hogy a rendes londoni *common lodging house* helyett a munkásszállóknak egy tökéletesebb típusát teremtsen meg.”²³

395 db ilyen *common lodging house* volt 1907-ben Londonban, 29 ezer ember talált bennük szállásra. Ezek a „szállóházak” nagy közös hálótermeket tartalmaztak, különálló egészségügyi (még nem vizes-) helyiségekkel. Ezek a „rendszeres lakásfelügyelet”, vagyis az állandó tisztasági ellenőrzés miatt valamivel jobb körülményeket biztosítottak, mint az ún. éjjeli tömegszállások. Emellett a karitatív szervezetek mintegy 5.000 ingyenes, vagy szerény bérű éjjeli menhely-férőhelyet tartanak fenn, az ún. dologházak közel 2.000 embert fogadnak be és kb. 2.000-2.400 ember alszik éjjelenként a szabad ég alatt. (Mindezt Ferenczi Imre 1910. évi leírása tartalmazza a századelő londoni állapotairól, amikor egyébként már álltak a Rowton szállók.)

²² Dr.Ferenczi Imre: i.m. 428-430.old.

²³ Dr.Ferenczi Imre: i.m. 433.old

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Rowton Lord 30.000 angol fontot szánt arra, hogy **1892-ben** megépítse az első új típusú, kísérleti munkásszállót. A szálló működtetése során „kiderült”, hogy az előzetes üzleti számítások túlteljesülnek, megéri szolid üzleti vállalkozásként is az ilyen szállók létesítése. Megalapítják a *Rowton Houses Ltd*-t, ez megveszi 30.000 fontért az első szállót (Vauxhall, 484 férőhely), s az elkövetkező tíz évben épít még öt nagy - egyenként 800-1100 férőhelyes - munkásszállót, összesen nem kevesebb, mint 4700 férőhellyel! Közben szerény nyereséget is fizetnek a részvényeseknek.

Ferenczi idézett munkájában a legnagyobb, 1103 férőhelyes Rowton szálló (*London, Camden Town, Arlington Road*) működtetését ismerteti tanulságos példaként.²⁴

„Minden munkást, aki egy jól kezelt és jókarban tartott Rowton-szállóba belép, annak a meggyőződésnek kell áthatnia, hogy itt jobb ellátásban és több kényelemben részesedik, mint bármiféle egyéb éjjeli szállóban vagy ágybérletben. A civilizáció minden komfortját élvezheti.”

Az épület 254 m hosszú és 69 m magas. A főkapun belépve, az **irodák** mellett elhaladva az „előkelő egyszerűséggel berendezett” nappali tartózkodó helyeket találjuk. (**Olvasó** 300 ember számára, **író_és dohányzó** terem 144 ember számára, valamint a **nagy ebédlő**.) Az ebédlőben 64 asztal mellett 512 ember számára van hely. A lakók az ebédlőben nem csak a Rowton társaság által üzemeltetett „*kitűnő*” konyhából ebédelhetnek, hanem olcsón nyers élelmiszert vásárolhatnak és azt helyben, az ebédlő másik végében lévő gáz- és széntűzhelyeken a rendelkezésükre bocsátott edényekben el is készíthetik. Számukra külön **mosogató konyha** áll hideg-meleg vízzel rendelkezésre. A közös helyiségek tölgyfa asztalokkal és székekkel vannak ellátva, az olvasóteremben könyvszekrények vannak. A földszinten találjuk még a 10 db „*vakítóan tiszta*” **fürdőszobát**, amelyek szappannal és törülközővel való használatáért alkalmanként fizetnek a lakók. A **lábfürdőteremben** 9 hideg-meleg vízzel ellátott mélyedés van, ezért a lakók nem fizetnek és nem fizetnek a **közös mosdóteremben** való mosakodásért sem, ahol 80 mosdótál áll rendelkezésükre hideg-meleg vízzel, törülközővel, mely „*egy korongon forog és két vége össze van varrva*”.

²⁴ Dr.Ferenczi Imre: i.m. 435-438.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Az alagsorban találhatóak a **szekrények**, amelyben a lakók különböző tárgyaikat tárolhatják. Minden szekrény meg van számozva és csak saját kulccsal nyitható ki, ezeket a nap folyamán bármikor használhatják. Ezen kívül az alagsorban külön helyiség van **mosásra és szárításra**. A lakók rendelkezésére áll továbbá egy **fodrász, cipész és szabó**. Végül a földszinten található egy **fertőtlenítő** és egy **halottas terem** is.

„A főépületen kívül 58 klozett és 18 vizelde van a föld alatt.”

A háló rész hat emeletet foglal le, napközben ezek le vannak zárva. Minden emeleten 4 szárny van.

Középen folyosó vezet, kétoldalt a terem magasságánál alacsonyabb, fából készült falak választják el a megszámozott **hálófülkéket** egymástól. Ezek nagysága átlag 4,13 négyzetméter. Minden fülkének saját ajtaja és ablaka van, bútorként pedig vaságy, két gyapjú takaró, egy nappali takaró, két lepedő, szék, tükör, fogas és deszka polc szolgál. A lepedőket napi vendég után naponta, állandó vendég után pedig hetente cserélik.

A magas földszint 2 szárnyán 84 nagyobb, **külön hálószo**ba van, amelyek jobb minőségben vannak berendezve, azok számára, akik az otthonosabb körülményekért hajlandóak többet is fizetni. Az emeleteken vízvezeték és néhány klozett van éjjeli használatra.

Minden emeleten vannak a **felvigyázók** számára hálóhelyiségek, amelyek össze vannak kötve villamos csengőkkel. Éjjel a folyosókat megvilágítják és három **éjjeli őr** őrködik az épületben.

A **hálófülke jegyek** ára (1910) éjjelenként 70 fillér (átszámolva), egy hétre 4 K 20 fillér, a nagyobb hálósobákért egy éjjelre 90 fillért, egy hétre 6 K-t kell fizetni. A **heti bérleteket** csak szombaton lehet megváltani. A jegyek az érvényességük idejét és a fülke számát jelzik. A megőrzés végett átadott értéktárgyakról letéti jegyeket adnak ki. Ha a lakó szekrényt is akar, akkor letéti pénz ellenében a kulcsot megkapja, ha pedig a kulcsot visszaadja akkor 10 fillér levonása után a pénzt megkapja. A **fürdőszobák használati díja** 10 fillér.

A szállóra este 6 órától *„vendégül mindenkit felvesznek, hacsak nem részeg vagy szemlátomást utálatos betegségben szenved.”* Egy hálófülke jegy este 6-tól reggel 9 óráig érvényes, a fülkejegyeket nem lehet kicserélni, ellenkező esetben eltépik azokat. A lakók minden kárért felelnek, amit okoznak.

A személyzet nem éppen kis létszámú egy ekkora házban, a kezdeti tapasztalatok után minden Rowton szállón egy-egy kiszolgált katonatisztet alkalmaztak vezető gondnokként, aki maga választotta meg beosztottait, általában volt ezredtársai közül.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

„Ez a rendszer fegyelem és gazdaságosság tekintetében egyaránt kielégítő eredményt mutat.”²⁵

A Rowton rendszerű szálló sikerét mutatja, hogy a londoni hat szállón kívül hasonlókat építettek Liverpoolban, Milánóban, Párizsban és Bécsben is. Bécsben

„... sikerült is egy-két kísérlet után ezt az új népszálló-rendszert létrehozni, mely ott nemcsak jótékonyági intézmény, hanem üzleti vállalat is, mely a befektetett tőkét csak 4 %-kal kamatoztatja. A 4 %-on belüli összeget tőkésítik. Ennek a Rowton-társaságnak ma már tizenkét millió koronából álló alaptőkéje van.

Eddig a társaság Londonban 6 nagy szállót épített több mint 5168 hálófülkével. Hasonló rendszerben a londoni megyetanács is épített már szállókat.

A nagyszabású eszme kivitelénél mindenütt sok nehézséggel kellett megküzdeni. De végre megvalósult s azóta ez az intézmény olyan közkedveltségnek örvend, hogy ismételve építenek a szükségletnek megfelelően egy-egy ilyen népszállót, de nemcsak Nagy-Britanniában, hanem most már minden kultur országban. Olaszországban többek között Milánóban építettek egyet *Alberghi popolare* néven, Berlinben *Ledigenheim*, Bécsben *Mannerheim* és *Ledingenheim*, Párizsban *Hotel populaire pour hommes célibataires* elnevezés alatt. Ez utóbbit 1911. év végén nyitották meg általános csodálkozásukra azoknak, akik azt hihették, hogy Franciaország, mint Nagy-Britanniához legközelebb eső kultur állam, már régóta meghonosította ezt az intézményt.

Bécsben 1905-ben nyílt meg az első népszálló 544 fülkével (XX. ker., Meldemannstrasse 27.) s csak három év múlva, 1908 májusában telt meg egészen²⁶. Miután az első megtelt, egy másik kerületben (XVII., Wurlitzergasse 89.) egy második, 890 hálóvendég számára berendezett szállót építettek, melyet az 1910. évi nemzetközi lakásügyi kongresszus alkalmával nyitottak meg. Ez rövid néhány hónap alatt szintén teljesen megtelt.”²⁷

²⁵ Dr.Ferenczi Imre: i.m. 441.old.

²⁶ Felépítése (átszámitva) 560 ezer koronába került. 1908-ban bevételei 84.352 koronát, kiadásai 46.466 koronát tettek ki. Elsősorban a "szervezett munkások" vették igénybe. (Egy bérló átlag 34,4 napig vette igénybe, 81 %-uk nőtlen, 70 %-uk ipari munkás, 10 % kereskedősegéd.)

²⁷ Schoditch - Eberling : A Budapest székesfővárosi VI. kerületi népszálló. Mérnök és Építész Egylet Közlönye, 1914. 4. old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

A Rowton-szállótípus sikerét abban látták, hogy egészséges lakhatást, bizonyos fokú kényelmet biztosít viszonylag olcsón, mivel az igen nagy férőhelyszám miatt a költségek megoszlanak az egyes lakók között, s fenntartása-működtetése így még vállalkozásnak sem veszteséges.

A BUDAPESTI NÉPSZÁLLÓ

A Rowton-féle szálló tehát egy olyan „civilizált tömegszállás”, ahol az „otthon” egyes funkciói külön-külön mind megtalálhatóak, üzemszerű formában (a konyha, a társalgó, a dohányzó, a fürdő, a mellékhelyiségek stb.), a tömeges hálótermek pedig embermagasságig fölfalazott, majdnem szeparált fülkékre vannak osztva.

A budapesti Népszálló a VI. kerületben, az Aréna út és az Angyalföldi út sarkán épült föl (jelenleg: XIII.ker. Dózsa György út 152.). A helyszín Budapest bármely részéről jól megközelíthető volt, amit villamos közlekedés biztosított. A környéken ekkor (is) gyártelepek működtek, itt volt már a Vízművek az Elektromos művek központi telepe, a környék fővárosi tulajdonú telkein több középiskola is épült ekkor, s itt működött a Népszálló telkétől egy saroknyira - az Angyalföldi úton - a Hajléktalanok Menhelye Egyesület egyik, háromszáz férőhelyes menhelye is.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

A Népszálló a korabeli leírás szerint:²⁸

A Népszállóban a rendes hálófülkék száma 396 és 42 olyan szoba is van, amely nagyobb kényelmet biztosít, magasabb térítés ellenében.

A főbejáraton át az előcsarnokba jutunk. Az előcsarnokból nyílnak a főbb hivatali helyiségek.

Itt a vendégnek nem szabad tartózkodni. Jobbra van a **jegykiadó**, ahonnan egy **tanácskozó** és **iroda helyiség** következik, majd a **gondnok irodája** és **lakása**, amely e helyiségekkel közvetlen kapcsolatban van. A folyosóról nyílik még két szoba az ügyelők számára. A főbejáratától balra van az **értekező szoba**, ahol a lakók látogatóikkal beszélgethetnek. Itt a folyosó végén szintén van két **ügyelői szoba**.

Az előcsarnokból egy lépcsőn az **ebédlőbe** érünk, amelyből a többi nappali közös helyiség nyílik.

²⁸ Dr.Ferenczi Imre: A Székesfővárosi VI.-ik kerületi Népszálló. Budapest, Székesfővárosi Házinyomda, 1912. 3-9.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Az ebédlő három hajóra osztott 360 fő számára berendezett terem, melynek területe 420 négyzetméter, magassága 6 méter. Az éttermet és előcsarnokot falfestmények díszítik, melyek a magyar nép életének egyes jellegzetességeit ábrázolják.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Az ebédlőhöz tartozik **konyha** és **mosogató**. Ennek révén ebédet tudnak biztosítani a nem szállón lakók részére is.

Az ebédlő jobb oldali részéből nyílik a **dohányzók társalgója**, a **nem dohányzók társalgója** és a **könyvtár** is. A nem dohányzók társalgójában és olvasótermében napi és hetilapokat olvashatnak, a könyvtár pedig 1500 kötetes. Az ebédlő bal oldali részéből nyílik az **írószoba**, ahol ki-ki leveleit megírhatja.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Az előcsarnokból és annak közelében 7 lejáró visz az alagsorba, közülük négy a lakók rendelkezésére áll.

Az alagsorban nyertek elhelyezést a lakók kényelmére és testápolására berendezett mellékhelyiségek: **csomagraktár**, **szelektív** ruhás szekrényekkel (saját kulcsokkal), **öltözködő**, **ruha-** és **cipőtisztító**, a **borbély**, **szabó**, **cipész** és **mosómester** műhelye.

Ugyanitt találhatóak, de nagyobb helyet foglalnak el a mosdó- és fürdőhelyiségek, valamint a **mosóhelyiség** és **fertőtlenítő**: mosdóhelyiség, **láb-** és **zuhanyfürdők** hideg-meleg vízzel (12-12 db), **kádfürdők** (8 db, alapterülete egyenként 8,8 négyzetméter), **mosókonyha**, **vasaló-** és **fertőtlenítő helyiség**.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

A három lépcsőház kialakításánál azt is figyelembe vették, hogy az egyes lépcsőházakat el lehessen szigetelni egymástól. attól függően, hogy melyik részt használhatják éjjel, illetve nappal.

A három emelet elrendezését és szerkezetét tekintve megegyezik: minden emelet folyosószárnyakra, a szárnyak emeletenként 12 hálóteremre oszlanak. A **hálófülkék** magassága 3 méter, az egyes fülkék átlagos hossza 2,53 m, szélessége 1,75-1,8 m. Egy-egy fülkére 18-19 köbméter légtér jut. Az egyes fülkék mérete nagyobb mint a hasonló külföldi szállókban.

"A jelzőberendezés az emeletek felügyelőinek ellenőrzésére szolgál. Minden emeleten 3 ellenőrző lámpát helyeztek el oly módon, hogy azok az emelet bármely pontjáról láthatók. Minden ilyen emeleti ellenőrző lámpához a földszinti kapcsolóteremben elhelyezett márványtáblán egy-egy jelzőlámpa van kapcsolva. Ha a földszinti kapcsolóteremben tartózkodó ellenőrző közeg például valamelyik emeleti ügyelő ébrenléte felől akar meggyőződést szerezni, akkor az illető ellenőrzendő felügyelőnek meggyújtja a márványtáblán elhelyezett jelzőlámpáját, amelylyel egyidejűleg kigyullad a földszinti lámpához kapcsolt, megfelelő emeleti ellenőrző lámpa is és mindaddig ég, míg az illető ellenőrizendő emeleti ügyelő lámpája alatt elhelyezett kapcsolóval mindkét lámpát el nem oltja.

A központi óraberendezés egy főórából és 28 mellékórából áll, amelyek közül 18 az emeleteken van elhelyezve olyképp, hogy minden hálóteremben tudomást szerezhetünk a pontos időről.

A háziphone központi telepéből az épületben elhelyezett 18 állomás mindegyikét össze lehet egymással kötni."²⁹

²⁹ Schoditch - Eberling : i.m. 6. old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

A termék közepén húzódó 1,8 m széles folyosókról jobbra-balra mindegyik fürkébe külön ajtó nyílik. Minden fürkének ablaka van, emellett éjszakára villany világítás is biztosított. A **fülkék berendezése** a következő: vaságy, 2 lepedő és takaró, egy szék alul polccal, ruhafogas.

A hálófülkékben a tartózkodás este 7 órától reggel 8 óráig van megengedve. A rendes hálófülkékből minden emeleten 132 db van, a szolgálati helyiségek és az ügyelők hálófülkéin kívül, tehát összesen 396 db rendes hálófülke van az épületben. Az ügyelők részére minden emeleten két nagyobb külön fülke van.

Azok részére akik nagyobb kényelmet igényelnek 44 **külön hálófülke** készült. Ezek a szobák tágasabbak, kényelmesebbek (mosdó, asztal, tükör, külön villanyvilágítás). Ezen szobában lakók, ha éjjel dolgoznak, délután 2 óráig maradhatnak szobájukban.

Ebben a szállóban a folyosószárnyak végén találhatóak a **mosdók és vécék**.

"A vízöblítéses, ülődeszkanélküli, fayencenyereg-árnyékszékek és a palával burkolt, olajjal szagtalanított vizeldék minden emeleten az épületszárnyak végében, a mosdókon túl található. Minden egyes árnyékszékfürkének külön szellőző ablaka van."³⁰

Az épületben van még **orvosi szoba** (este 7 és 8 között), **gyengélkedők** terme (8 ágy), kazántelep, villamos kapcsoló helyiség stb.

KÉRDŐJELEK AZ ÉPÍTÉS FINANSZÍROZÁSÁBAN

A Népszálló *Schoditsch Lajos* és *Eberling Béla* építészek tervei alapján készült. A budapesti Népszállót a külföldi tervek alapján valósították meg, de el is tértek ezektől. Az egyik ilyen fontos eltérés az volt, hogy a budapesti Népszállót „csak” 417 fürkére tervezték,

³⁰ Schoditch - Eberling : i.m. 6. old.

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

holott a tanulmányozott külföldi tapasztalatok szerint minimálisan 500 fülkének kellett volna lennie ahhoz, hogy a beruházási és működtetési költségek legalább nullszaldósan megtérüljenek.

Eredetileg 96 (8 x 12 db) női fülke létrehozását is tervezték, ezt azonban a megvalósítás során elvetették.³¹ A külföldi Rowton típusú szállóktól eltértek abban is, hogy minden emeleten kialakítottak mosdó és WC helyiségeket, a hálófülkék és a közös termek (ebédlő, dohányzó, olvasó, író stb.) alapterületét és magasságát is nagyobbra tervezték. Ez megdrágította az építést is, s ugyanakkor féltő volt, hogy olyan "kényelmi fokot" ér el a szálló, hogy azt már a megcélzott ágyrajáró munkásréteg nem is tudja majd igénybe venni, nekik túl drága lesz.

Az eredeti terv szerint:

„Az épület kereken 685.000 K-ba kerül, ez elosztva 417 fülkére (ágyra), egyre-egyre körülbelül 1600 K költség esik. Egy fülke napi bérét 40 f-re tervezik. Ez fedezheti a befektetett tőke mérsékelt kamatoztatását és a kezelés és fenntartás költségét. Ha azonban, várakozás ellenére a szálló némi áldozatot is igényelne a hatóság részéről, ezt az áldozatot indokolja az intézmény kétségtelen hasznossága társadalmi, közegészségi, közerkölcsiségi tekintetekben.”³²

Az építkezés 1910. január 5-én kezdődött meg és - a tervmódosítások, egyéb technikai akadályok (pl. sztrájk) miatt - egy évnél hosszabb idő alatt, 1911 őszén fejeződött be. A beruházás költségei az eredetileg tervezett 685.000 koronát jócskán (két és félszeresen!) meghaladták, elsősorban az eredeti tervek megváltoztatása, az ehhez kapcsolódó többletköltségek, a munkák megdrágulása miatt. Végül a Népszálló létesítése - a berendezési költségekkel együtt - 1.537.567 koronába került. A többletigények és többletköltségek természetesen vitát váltottak ki, de Bárczy mindent megtett, hogy így is megvalósuljon az elképzelés.

³¹ Dr.Ferenczi Imre: i.m. 452.old.

³² Városi Szemle 1909. 659.old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

"Schiffer Miksa bizottsági tag: ... Az eredeti 600.000 K helyett a népszálló 935.000 K-ba kerül és ennek a lényeges felemelésnek az indokát az képezi, hogy a fürdőhelyiségeket és a klozeteket nem a souterrainban helyezik el, hanem az egyes emeleteken elosztják és a szobák magassága nem 285 cm, hanem 315 cm lesz. Az eredeti költségvetésnek az alapját az angol minta képezte, vagyis amint Angliában építik ezeket a népszállókat, úgy volt kontemplálva itt is az építkezés, ezzel szemben, hogy szebb legyen az épület, magasabbak legyenek a szobák és a fürdők emeletenként legyenek felosztva, az építési költségeket most már 335.000 K-val felemelték. Ez azt jelenti, hogy az eredeti költségvetéshez képest 50 %-kal többbe kerül a népszálló, mint ahogy eredetileg kontemplálva volt.

... A mi munkásaink keresete lényegesen kisebb, mint az angol munkásoké és kétségtelen az, hogyha a közgyűlés hozzájárul ahhoz, hogy ily drága módon épüljenek ezek a népszállóak, ennek következménye az lesz, hogy nem munkások fognak oda a népszállóba belekerülni, mert ők azért, mert a szoba 285 cm helyett 315 cm és mert a fürdők nem a souterrainban, hanem emeletsonkint vannak, 50 %-kal többet nem fognak fizetni: a cél az volt, hogy munkásoknak szánták a népszállókat, de nem munkások fogják lakni azokat, mert a munkásoknak nincs annyi pénzük, hogy a költségvetéshez képest kivetendő béreket megfizessék.

... Ennek a költségfelemelésnek a vége az lesz, hogy ezek nem munkásszállók lesznek, hanem egész más elemek fogják betölteni ezeket a szállókat.

... vagy kevesebb népszálló fog épülni, mint amennyi kontemplálva volt, vagy az 50 % több költséget a város veszti el, vagy pedig ezt a munkásoktól kell beszélni, szóló más lehetőséget nem lát.

... A legjobb polgári osztályhoz tartozó elemek is eljárnak fürdőbe, ha tehát a munkás lemegy a souterrainba fürdeni, az nem nagy veszteség.

Dr. Friedrich István tanácsjegyző: ... egy köbméter beépítése 22 koronába kerül, ami a mai viszonyokhoz képest nem mondható drágának.

Schiffer Miksa bizottsági tag: ... Egy pesti bérháznak az építése négyzetméterenkint 20 K-ba, a gyengébb minőségű házá 19 K-ba kerül, ha 50 % túllépés lehetséges volna, Budapesten nem volna ember, aki építene. Ezt az érvet komolyan venni nem lehet.

Dr. Bárczy István: ... Nem állanak azok a következtetések amelyeket Schiffer bizottsági tag említett ... Magyarországon eddig még Népszállót nem építettek, nagyon természetes, hogy mikor először foglalkoznak ezzel, a *tervezések folyamán derülnek ki a további szükségletek* ... az a költségvetés amelynek alapján a közgyűlés a hitelt megszavazta, ideiglenes költségvetés volt...Tény az, hogy számításaink szerint egy cellának napi bére 50 fillér lesz, ami nem mondható magasnak

**Otthonatlanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

mert a londoni Népszállókban - amint maga is meggyőződött - egy cella 6 pence vagyis 60 fillérbe kerül. Nagyon kéri a közgyűlést, hogy járuljon hozzá ahhoz, hogy az illetékes bizottság szakértő tagjai által egyhangúlag proponált *ezen költség felemelés megszavaztassék* és ezen az alapon történhessék az építkezés.

A közgyűlés többsége Schiffer Miksa biz. tag indítványának mellőzésével a tanács javaslatát fogadja el."³³

Bárczy javaslatának elfogadása pirruszi győzelem volt ahhoz képest, hogy bizony a drágább építés és nehezebben megtérülő működtetés is közrejátszott abban, hogy az eredeti elképzelés helyett - mely szerint fokozatosan minden kerületben felépült volna legalább egy-egy népszálló - több szálló már nem is épült.

„VILÁGRASZÓLÓ REKLÁMPALOTA”³⁴ - „A KÜLFÖLDIEKNEK SZÓLÓ MUTATVÁNYOS BÓDÉ”³⁵

³³ Fővárosi Közlöny 1910. 13.sz.1007.old.

³⁴ Dr.Ferenczi Imre: A Népszálló. Munkásügyi Szemle 1912.02.25.

³⁵ Népszava 1921.02.25.

**Otthonatlanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Ezen előzmények után a Népszállót 1912 február 17-én nyitotta meg Dr. Bárczy István polgármester ünnepélyes körülmények között. Az ünnepségen a főváros, a kormány és a nagyközönség is képviseltette magát.

" A Népszállók intézményével a főváros azt az elsőrangú szociális célt kívánja szolgálni, hogy a lakászsúfoltság, lakásnyomorultság minden erkölcsi és anyagi veszedelmének kitett nőtlen férfi lakosságot olcsó, egészséges otthonhoz juttassa, ahol nem csak testi, de lelki, kulturális szükségletei is kielégíttetnek...

Az a kétségtelen siker, amely a hasonló természetű intézmények munkáját a külföldön rövid időn belül kísérte, azzal a reménnyel biztat, hogy ez az intézmény a mi különleges lakás és életviszonyainkhoz alkalmaztatván nálunk is csakhamar gyökeret fog verni, amely esetben *rövid időn belül létesítendő újabb Népszállók sorozata fogja felvenni a nem kilátástalan harcot a Főváros nyomasztó lakásnyomora ellen ...*

Talán kihívja a kritikát a helységek méreteinek és berendezéseinek a Népszálló fogalmához képest *túlságosan előkelő és fényűző volta ...* azt a célt szolgálják, hogy meleggé és otthonossá tegyék a szállót, amely így jobban megfelel hivatásának és így inkább igazi otthon a legszegényebb emberek számára, mintha rideg kaszárnyaszerű lenne a berendezés ... Abban a hitben, hogy ez az intézmény szép hivatásának megfog felelni, megköszönve az egybegyűlt közönség szíves megjelenését, a Népszállót megnyitja és átadja a közhasználatnak."³⁶

A polgármester által az átadó ünnepségen elmondottak híven tükrözik azt a -propaganda célokat is szolgáló - elképzelést, mely szerint ez csak az „egyik első lépés”, újabb kényelmes, modern szállók épülnek majd az egészségtelen ágybérletek felszámolása érdekében. A korabeli sajtóban jelentős propaganda kampány kísérte a Népszálló elkészültét. Ebben az eszme képviselője, Ferenczi Imre járt az élen, nem kevés cikkben ecsetelve a Népszálló, mint „*reformszálló*” ágybérleteket megváltó, modern és progresszív hivatását. Olykor azért fel-feltűnik a várakozásteli bizonytalanság, hogy vajon ténylegesen igénybe veszik-e majd a szállót azok, akiknek készült (láttuk, külföldön is

³⁶ Fővárosi Közlöny 1912.15.sz. 620.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

voltak kezdeti nehézségek ekörül) - bár akörül is érezhetőek némi bizonytalanságok, hogy kiknek is készült a szálló.

"A magyar főváros érdeme, hogy mint hatóság, a Rowton-típust a hálófülkéknek és a közös helyiségeknek bőséges méretezése, az otthonosság érzését fokozó berendezése és az üzemek száma és kezelése tekintetében eddig el nem ért tökélyre emelte és evvel annak "világraszóló reklámpalotát" teremtett. Ez épületnek nagy felsőbbbsége az ágybérlők jelenlegi lakásmódja felett azonban idegenül hathat éppen a lakosság e kulturálatlan elemeire, ellenben fokozott vonzóerőt fejt ki a félproletár, kishivatalnok, diák és hasonló elemekre, akiknek helyzete különben ma a legkényesebb. Nagyon örvendetes, hogy ez értelmiségi elemek, félretéve a hamis rendi becsületet, szemléltető példát mutatnak a kevésbé felvilágosodott albérlőknek is a lakásmódjuk reformja tekintetében és az első reformszálló virágzását biztosítják. De mivel a fővárosban nem négyszáz egynéhány kiváltságos albérlőről van szó... hanem közel százezer férfi és női ágybérlőnek ... a lakásviszonyait kell gyökeresen megjavítani, *a Népszállók folytatólagos építése során a tömegesebb, egyszerűbb és evvel még olcsóbb szállók építésére kell törekedni...*

Az első Népszállóval a főváros kísérletet tesz aziránt, vajon az a magasabb lakásmód, amelyet a Rowton-rendszer lakóinak biztosít *kellő méltánylásban fog-e részesülni a Főváros munkásnépe részéről*, az ágyrajárás csábításaival szemben. Alig lehet azonban kétség aziránt, hogy ez a kísérlet fényesen be fog válni és evvel erős lökést fog adni az ágyrajárás nyavalyája ellen megindítandó küzdelemnek."³⁷

A budapesti Népszálló

"A mi fővárosunkban kétszeres jelentősége van annak, hogy ez az intézmény meggyökeresedjék, Budapest ugyanis az *"ágyrajárók városa"*, ebben a tekintetben a világ nagyvárosai között őrzi a szomorú elsőséget... z ágyrajárók túlnyomó része természetesen legényember lévén, *Népszállók létesítése az az egyetlen mód*, amely ennek a társadalmi betegségnek az eredményes leküzdésére kínálkozik."³⁸

³⁷ Dr.Ferenczi Imre: A Népszálló. Munkásügyi Szemle, 1912.02.25.

³⁸ Dr.Sidó Zoltán: A budapesti Népszálló. Vasárnapi Újság 1912. 59.évf. 1.sz.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

..."A mintájáért külföldön jártak, de a Népszálló még el se készült, és már csodájára jártak Bécsből, Párizsból, Brüsszelből, hogy tanulmányozzák micsoda tökéletességgel csinálta meg a maga első Népszállóját a magyar főváros. Ha ez az első kísérlet beválik, *ha a munkás közönség megtudja becsülni* a mi szépet, jót, gondoskodást, kényelmet itt potom pénzen kap, akkor nyomban felépül az Aréna úton rezervált *másik telken a második Népszálló és utána a többi*: Bárczy polgármester szándéka szerint, egyenlőre a főváros *minden kerületében egy*."³⁹

Az 1912. évi Szakszervezeti Értesítő kissé árnyaltabban fogalmaz:

A fővárosi Népszálló

"A fürkék és hálósobák igen szépek és szellősek, csak az a bajuk, hogy *meglehetősen drágák* és a szekrényekről nincsen gondoskodva és a lakók kénytelenek holmijukat a szállóban lévő raktárban elhelyezni. Ez célszerűségi szempontból jó lehet, azonban az emberek ahhoz vannak szokva, hogy ruhájuk és egyéb holmijuk a szobában legyen."⁴⁰

De hol van ez az árnyalt kritikai megfogalmazás attól a heves ellenérzéstől, amely még tíz évvel korábban jellemezte az akkori baloldali sajtót az ilyen szociálpolitikai kezdeményezésekkel szemben?

Népház

³⁹ Adorján Andor: A Népszálló. Az Est 1912. aug.16. 7-8.old.

⁴⁰ Szakszervezeti Értesítő 1912. 23-24.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

... „És ne mondja senki se, hogy már az is haladás, hogy a főváros 400.000 koronát rászán a népházára! A melegedő szobák és foglalkoztató műhelyek akkor sem jelentenek haladást, ha 400.000 koronába kerülnek, akkor sem, ha „népháznak” nevezzük őket. Megmaradnak azok a hamis és káros úgynevezett „jótékonyosság” cselekedeteinek - alamizsna osztogatásnak azokkal szemben, akiknek joghoz és kenyérhez van jussuk.”

„Az a mosókonyhas épület, amit a Külső-Váczi-uton fog emelni a város, szégyenfoltja lesz Budapestnek, amint szégyenfoltjai a szükségbarakkok és foglalkoztató műhelyek. Ezeknek szociálpolitikai nivóján fog állani, de mert nagyobb lesz, még kiáltóbban fogja hirdetni a fővárosi intéző körök népellenes tudatlanságát és rosszakaratát.”⁴¹ ...

A megnyitást követően a "Hajléktalanok Menhelye Egylet" évi jelentésében kénytelenek megállapítani, hogy a Népház és a Népszálló megnyitása következtében (is) visszaesett az általuk működtetett menhelyek forgalma (264.088 vendégéjszakát tudtak teljesíteni, miközben 40.161 vendégéjszakán üresek maradtak férőhelyeik - az Egyletnek bevételkiesést okozva ezzel). Pedig itt sokkal olcsóbban lehetett szálláshoz jutni (éjszakánként 10 fillérért, vagy rászorultságtól függően akár ingyen), viszont kétségtelenül sokkal szerényebb körülmények között.

"...menházaink legnagyobbikában, a 304 ágygal felszerelt VI. kerületi Váczi úti menhelyházban a látogatottság lényegesen megcsappant. Az elmúlt évben ugyanis mindössze 80.500 fizető vendég vette e menhelyet igénybe az 1911-es év 95.153 vendégével szemben, ami természetesen körülbelül 1500 koronányi bevételi kevesebbet is vont maga után. Ha ennek a sajátságos jelenségnek az okát kutatjuk, lehetetlen meg nem állapítanunk, hogy az valószínűleg a múlt év elején a menházunk szomszédságában megnyílt *Népszálló és Népház nagyobb vonzerejében* található fel. Ezáltal a mi menházaink még közelebb hozattak valódi rendeltetésükhöz: a szegények közt is a legelhagyatottabbaknak menedéket szolgáltatni a kemény tél, a hajléktalanság viszontagságai, az elhagyott éjszakák kísértései és a rendőrség kényszerű razziái ellen.”⁴²

⁴¹ Népszava 1903. január 13.

⁴² Hajléktalanok Menhelye Egylet igazgatóságának jelentése. 1912. XXXII. Közgyűlés. Budapest, Jókai és Löbl Mór Nyomda és Egyesített Rt., 1912.

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

SZOLGÁLTATÁSOK, ÁRAK, HÁZIREND⁴³

A bérleti díjakat úgy alakították ki, hogy lehetőleg ne egy-egy napra vegye igénybe valaki a szállót, inkább a hosszabb ideig olcsó szállásra igényt tartókat vonzzák magukhoz. Ez csökkenti a fenntartási költségeket is (nincs szükség napi ágyneműcserére, jobban vigyáznak a berendezésre), s a kitűzött célnak is jobban megfelel. Ezért a heti bérlet jutányosabb a kétnapinál, s ez jutányosabb az egy napi bérletnél.

A Népszálló által nyújtott szolgáltatások a kor szociális intézményeihez képest valóban sokkal jobbak voltak - még elfogadható áron.

A házirend szerint a Népszállóba minden 14 évesnél idősebb férfit felvesznek, kivéve ha keresete a 2000 koronát meghaladja, vagy részeg, fertőző beteg.

A jegypénztár reggel 1/2 7-től 23 óráig van nyitva, ezután már nem lehet jegyet venni. A pénztárossal közölni kell a személyes adatokat, melyek helyességét kérésre iratokkal is igazolnia kell. Ha valaki előző éjjel lakott a szállón, fürkáját kérelmére este 7 óráig tartják fenn. A hálójegy névre szól, azt másnak átadni tilos, aki ezt megszegi, végleg ki lehet tiltani a Népszállóból.

A lakók kötelesek az alkalmazottakkal udvariasan viselkedni, a rendre és tűzbiztonságra vonatkozó szabályokat betartani, kár esetén kártérítési kötelezettségük van.

A Népszállóban a rendes fürkék ára egy éjszakára 60 fillér, két éjszakára 1 korona 10 fillér, egy hétre 3 korona 10 fillér. A heti bérlők hetenként egyszer ingyen fürödhetnek. A külön fürkék ára a tartózkodás idejétől függően 80 fillér, 1 korona 40 fillér és 4 korona 80 fillér.

Az ebédlőben a Főváros kezelésében lévő kázinó megszabott árak mellett szolgáltat ételt és italt. A 14 napon keresztül változó napi ételek ára 60 fillér, a vasárnapi ebédé 70 fillér. Az ebédlőt nem csak a szállólakók vehetik igénybe. Szeszes italokat nem árúsítanak. A lakók maguk is elkészíthetik az ebédet, a már említett helyiségekben.

A lábfürdőért 4 fillért, a zuhanyfürdőért 10 fillért, kádfürdőért 20 fillért kell fizetni. A fodrász, szabó, cipész és mosoda szintén meghatározott árakon dolgoznak.

⁴³ Dr.Ferenczi Imre, A Székesfővárosi VI.-ik kerületi Népszálló. Budapest, Székesfővárosi Házinyomda, 1912. 9-20.old.

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Ingóságai elhelyezésére a szekrénybérlet 40 fillér, amely az itt tartózkodás egész idejére vonatkozik. A kulcsért további egy korona letétet kell letenni, melyet a kulcs visszaadásakor a lakó visszakap.

Ha valaki 11 óra után érkezik a Népszállóba 10 fillér kapupénzt köteles fizetni, ez alól mentesül, aki munkája miatt érkezik későn.

A Népszállót vasárnap du. 15-17 óra között bárki megtekintheti.

A Népszállót megbízott gondnok vezeti, aki a tanácsi szociálpolitikai és közművelődési ügyosztálynak van alárendelve.

A Népszálló kezelésének ellenőrzésére külön tanácsi felügyelő bizottság jött létre a polgármester elnökletével.

Esetleges panaszokat a Népszálló vezetőjéhez lehet beadni, a vezető határozata ellen a szociálpolitikai ügyosztálynál lehet fellebbezni.

„A külföldi hasonló szállókban különben azt tapasztalták, hogy a műveltebb, állandóbb lakók hatása alatt csakhamar bizonyos önkormányzat fejlődik ki, amely a házirend betartását a zavaró elemekkel szemben szinte feltűnés nélkül biztosítja.”....

„AZ EDDIG LÉTESÍTETT EGYETLEN SZÁLLÓ SZOCIÁLIS ÉS NÉPNEVELÉSI SZEMPONTOKBÓL TELJESEN MEGFELEL A HOZZÁFÜZÖTT VÁRAKOZÁSOKNAK...”

A szálló már a megnyitást követő harmadik héten teljesen megtelt, ami külföldön is leghamarabb csak egy év múlva következett be. A lakók a heti bérleteket részesítették előnyben, egy-két hónap múlva a lakók 75 %-a már heti bérletet váltott. (A vendégek 60 %-a munkás - ezen belül a "szervezett munkások" aránya 35 % - többi 40 %-uk kereskedelmi alkalmazott, magán- és közhivatalnok, vagy diák). Az ebédet naponta csak átlagosan 30 szállólakó veszi igénybe, de étkeznek itt külső vendégek is, akik egyébként menhelyeken, ágybérleteken laknak.⁴⁴

Az 1912. és 1913. évek jelentéseiben - *Dr. Wildner Ödön* tanácsnok, XIV. szociálpolitikai és közjótékonyági ügyosztály - megállapítják, hogy ugyan nagy a kereslet a Népszálló iránt, ezért folytatni kellene a népszállók építését, viszont kevésbé díszesen és több

⁴⁴ Társadalmi Múzeum Szemle 1912. 190. old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

férőhellyel, mert gondok vannak a költségekkel (még nullszaldósan sem térül meg a beruházás, holott ez akkor még általános követelmény lett volna).

"Minthogy a termelési költségek viszonylagos magassága főképp onnét ered, hogy a szállót túlkeves fülkére rendezték be, a szállónak már elhatározott kibővítésével 800 fülkére: az első fővárosi népszálló a gazdaságosság követelményeinek is teljesen meg fog felelni."⁴⁵

Az 1912 évi működés főbb adatai⁴⁶

Kiadások

Bevételek

Személyzeti: (illetmények)	67.187 K	Hálófülkékből	66.009 K
Nagyobb dologi: (fűtés, világítás, élelmiszerek, épületfenntartás stb.)	160.305 K	hálófülkékből	9.009 K
		Ebédlő	63.702 K
		Kantin stb.	59.299 K
Összesen:	227.492 K	Összesen:	220.981 K
		Hiány:	6.511 K

A fővárosi Népszálló-felügyelő bizottság megvizsgálta, hogy mit lehetne tenni a gazdaságosság érdekében: a fülkék árainak felemelését és a fűtési, világítási, kényelmi szolgáltatások redukálását javasolták. A tanács azonban nem tartotta szükségesnek a fülkék árainak felemelését, megpróbálták inkább a megtakarításokkal egyensúlyba hozni a Népszálló költségvetését.⁴⁷

Az 1913. évi - első félévi - működés főbb adatai

⁴⁵ Dr.Ferenczi Imre: A Népszálló. Munkásügyi Szemle, 1912.02.25.

⁴⁶ A tanácsi XIII. és XIV.ügyosztályok első jelentése a lakásépítési akció eddigi eredményeiről. Budapest, 1913. 22. táblázat.

⁴⁷ Jelentés 23. táblázat.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Kiadások

Személyzeti:

(illetmények)

Nagyobb dologi:

(fűtés, világítás,

élelmiszerek,

épületfenntartás stb.)

Összesen:

Többlet:

37.101 K

90.895 K

1.540 K

127.996 K

2622 K

Bevételek

Hálófülkékből

nagyobb

hálófülkékből

Ebédlő

Kantin stb.

Összesen:

37.807 K

5.339 K

44.313 K

31.516 K

130.612 K

Ha utána számolunk, akkor láthatjuk, hogy valójában nem sikerült a kiadásokat csökkenteni, inkább a bevételek, ezen belül is az étkeztetésen és a kintinon (büfén) keresztül befolyó bevételek növelésével sikerült némi többletet elérni.

Sőt, az „amortizációs hiány” miatt, vagyis, hogy a beruházás összegét a szerény pénzügyi eredményből nem lehetett visszafizetni, a főváros közgyűlése engedélyezett egy évenkénti 60.000 koronás keretet, mely ezt a hiányt volt hivatott pótolni.

"Az óriási kereslet következtében, mely a Népszállók iránt megnyilvánul, szükségét érezzük felhívni a Tekintetes Tanács és Közgyűlés figyelmét az 1909 évi lakásügyi programba felvett *kerületi Népszállók* megépítésének időszerű voltára. Már az eddigi tapasztalatok alapján is megállapíthatjuk, hogy az eddig létesített egyetlen szálló, szociális és népnevelési szempontokból teljesen megfelel, a hozzáfűzött várakozásoknak, s a közönsége jogos igényeinek." ⁴⁸

"A VI. ker. Népszálló első kísérletként létesült és létesítésekor nem tudtuk még pontosan, hogy az intézmény mennyire fog beválni. Ennélfogva kevés fülkét építettünk, másfelől, hogy a szálló nagyobb vonzerőt gyakoroljon és egyben mintául is szolgáljon, díszesebb kivitelben készült... egyfelől a VI. ker. *Népszálló tervbe vett kibővítésével* a bevételeit szaporítsuk, másfelől a Főváros többi kerületeiben *építendő egyszerű kivitelű Népszállók bevételei többletével pótolhatnók* a VI. ker.

⁴⁸ Jelentés 13.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Népszálló amortizációs hiányát. Továbbá amennyiben *szükséges lesz*, ha a gazdasági viszonyok megjavulnak a *fülkék árának felemelése* iránt is javaslatot fogunk tenni."⁴⁹

A hiányt az eredeti elképzeléstől való eltérés okozta, vagyis, hogy relatíve kevés fülkét, túl nagy közös és díszes helyiségeket, túlméretezett épületet építettek. Egyenlőre a Népszállót nem építették át, újabbakat sem emeltek, a fülkék árának emelését pedig nem vállalták fel.

Korabeli statisztika az első lakókról (1913. január 01 - 1913. október 31.)⁵⁰

A heti lakók között volt

Szak-munkás	Magán-hivatalnok	Kereskedő segéd, ügynök	Főiskolát végzett	Főiskolai hallgató	Magánzó Nyugdíjas	Bolti, egyéb szolgá	Gyári, egyéb napszámos
2129	284	355	354	248	125	35	18
60%	8%	10%	10%	7%	3,5%	1%	0,5%

A napi lakók között volt

Szak-munkás	Magán-hivatalnok	Kereskedő segéd, ügynök	Főiskolát végzett	Főiskolai hallgató	Magánzó Nyugdíjas	Bolti, egyéb szolgá	Gyári, egyéb napszámos
319	239	177	36	27	18	53	17
36%	27%	20%	4%	3%	2%	6%	2%

Az elfoglalt fülkék száma:	133.107 db
Üresen maradt fülkék száma:	75 db
A szállót ezen idő alatt lakta:	4.437 fő
A szálló lakói közül heti lakó volt:	3.548 fő
A szálló lakói közül napi lakó volt:	858 fő

⁴⁹ Jelentés 14.old.

⁵⁰ Jelentés 25.old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Ebből új lakó:	2.682 fő
Ebből 1912 óta lakik a szállón:	1.752 fő

Megállapíthatjuk, hogy alig volt nap, amikor üresen maradt volna fülke, lényegében folyamatosan teljes a telítettség. Az eredeti szándékoknak megfelelően a heti lakók aránya a meghatározó, sőt, a szállón lakók majdnem fele a megnyitás óta itt tartózkodik. A heti és napi lakók összetétele között annyiban eltérés mutatkozik, hogy a heti lakók körében a szakmunkások jelenléte a meghatározó, valamint a főiskolát végzetteké, főiskolásoké, miközben a napi lakók között inkább a magánhivatalnokokat, kereskedősegédeket, ügynököket találjuk. A gyári és egyéb napszámosok aránya mind a heti, mind a napi lakók között elenyészően csekély. Ez jól jelzi, hogy a Népszállót valóban csak azok tudták megfizetni, akik biztos, relatíve nagyobb keresettel rendelkeztek. Nem is szabályozták külön a bekerülés feltételeit, a fizetőképesség maga volt a szabályozó - a napszámosok tömegeinek maradtak a Hajléktalanok Menhelye Egyesület menhelyei, a tömegszállások, ágybérletek.

KIS SZIGET A TENGEBEN - AZ I. VILÁGHÁBORÚ ÉS AZ AZT KÖVETŐ ÉVEK

A főváros az I. Világháború kitörését követően is mindent megtett, hogy az igen nehéz körülmények között fenntartsa és működtesse a Népszállót. A háború alatt, majd a háború befejezését követően is jóformán minden évben póthitelt kellett megszavazni a kiadások emelkedése miatt. A póthitel (támogatás) legfőbb okai között szerepelt, hogy a személyzet hadba vonulása miatt magasabb munkabérért dolgozó kisegítő személyzetet kellett felvenni, az élelmiszerárak rohamosan emelkedtek, s ezt nem lehetett érvényesíteni az itt készített ebédek áraiban, azaz a bevételek nem fedezték a kiadásokat. Ez vonatkozott a fülkébérekre is. Az épület állaga is nagyobb mértékben romlott, ezért például 1916-ban 131.257 koronás túlkiadás merült fel - melyet a főváros megszavazott⁵¹

Hasonló problémák jelentkeztek az említett hajléktalanok menhelyei esetében is, amelyek szintén veszteségesen működtek ekkor. Ezeket az említett egyesület tartotta fenn, ahol viszont a gond az volt, hogy a háború kitörését követően lecsökkent az adakozás mértéke.

52

⁵¹ Dr.Demjén előterjesztése, Fővárosi Közlöny 1916.jún.16. 1161.old.

⁵² Hajléktalanok Menhelye Egylet 1917.évi jelentése. Budapest.

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

A háború éveiben a Népszálló feladatai kiegészültek különböző ínségnyhító akciók végrehajtásával is. Erdélyi menekültek ételmezését, diákmenza üzemeltetését látták el innen, de innen vitték az ételt a budapesti szegények számára is, mozgókonyhák segítségével.

Jól jellemzi e kort, ahogy a Népszava 1917. július 31-i számában panaszos levél formájában teszik szóvá a Népszállón romló körülményeket: nevezetesen, a lakók nem kapják meg a másnak járó cukor- és szappanjegyeket, igaz, az ebédelni bejáró munkások 1 korona 10 fillérért ebédelhetnek, miközben az ott lakók 50 fillérért ehetik ugyanazt az ebédet... Ezért követelik a régi árak visszaállítását. Később megemlítik azt is, hogy a Népszállóban nem fűtenek rendesen, az idén még egyszer sem fűtötték be a lakóhelyiségeket (!), így ennek megoldását is követelik.⁵³ A hálófülkék díja viszont nem változott ezekben az években sem, azaz a rendes fülkét 60 fillér/nap és 3 K 60 fillér/hét, a külön fülkét 80 fillér/nap és 4 K 80 fillér/hét díjért lehetett igénybe venni.⁵⁴ Vagyis a Népszálló lakóinak még ekkor sem kellett áremeléssel szembenézniük a hálódíjak tekintetében, de az egyéb szolgáltatások terén drágult a Népszálló is, melyet az új Házirendben szabályoztak.

Az 1918. ÉVI HÁZIREND

1918-ban a főváros új házirendet alkotott a Népszálló számára.⁵⁵

Ez a házirend a Népszálló megnyitásakor házirendtől jóval részletesebben szabályozza a szállón való lakhatást.

Ekkor már havi jegyet is lehet váltani a fülkékre, rendes fülkék esetén ez 15 K 60 f/hó, nagyobb fülkék esetén 20 K 80 f/hó. (A napi és heti jegyek árai változatlanok.)

Heti bérletet kizárólag szombaton lehet váltani, így az szombattól szombatig érvényes. Napi jegy minden nap reggel 1/2 6-tól, este 11 óráig váltható.

⁵³ Népszava 1918.01.09. 6.old.

⁵⁴ Leirat a Főváros részéről: A kerületi Népjóléti Bizottságok részére. Budapest, Házinyomda, 1918. 94.old.

⁵⁵ Tanácsi határozat: 100.050 IX.ü.o.sz. Budapest, Házinyomda, 1918.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Az addigi szabályozás szerint 2000 koronában határozták meg azt a maximális keresetet mellyel bekerülhetett valaki, ezt - az infláció miatt is, s annak érdekében, hogy minél több hosszútávon fizető lakó legyen, növelhessék a bevételeket - eltörölték, helyette azt írták elő, hogy azok vehetőek fel, akiknek az *"évi keresete a mindenkori kereseti viszonyoknak megfelelő normális munkabéknél nem több"*.

A felvételre vonatkozó új szabály, hogy ha valakit a pénztári tiszt elutasít, az a Népszálló vezetőjéhez, vagy helyetteséhez fellebbezhet és a vezető véglegesen határoz az első éjjelre vonatkozóan. Ezután pedig a tanácsi ügyosztályhoz (IX.ü.o.) fellebbezhet az illető. Ha felvették és ugyanazt a fülkét szeretné megkapni, akkor a pénztáros dönti el, hogy megkaphatja-e vagy nem.

"15.§: Aki a Népszálló helyiségeit és berendezéseit megrongálja, kártérítésre köteles.

18.§: A hálóvendégek tartoznak a szálló alkalmazottai iránt *udvarias magatartást tanúsítani*, amit az alkalmazottaktól a maguk részéről is elvárhatnak.

19.§: A Népszálló alkalmazottait *nem szabad a hálóvendégeknek személyes szolgáltatokra igénybe venniük*. Ha a hálóvendég fel akarja magát keltetni, e szándékát és a felkeltés időpontját közölje a lefekvés előtt az illető emelet éjjeli ügyeletesével. A Népszálló alkalmazottainak, a Népszálló hálóvendégeitől *borravalót elfogadni tilos*. Az alkalmazottakat a *"Népszálló"* felírású karszalagról lehet felismerni."

A házirend külön szabályozta az un. kiszolgáló egységek működését is (mosdóhelyiség, fürdők, ruha- és cipőtisztító helyiség, társalkodók, mosoda stb.).

A fürdőosztály:

"26.§: Havi és heti fülkejegy váltása hetenként egy ingyen kád fürdőre (törülközővel) jogosít...

27.§: Egy kádfürdőre szóló utalvány ára egyébként a törülközőt is beleértve 50 f.

29.§: Egy kádfürdő fülke használatának időtartama - a vetkőzést és az öltözést is beleszámítva - fél óra. *Minden további megkezdett félóráért külön 50 f kell fizetni.*

30.§: Egy zuhanyfürdőre szóló utalvány ára, beleszámítva a törülköző használatot 20 f. A zuhanyhelyiségben *15 percnél tovább tartózkodni nem szabad*. Minden további megkezdett negyedóra után további 20 f-t kell fizetni."

(Korábban a Kádfürdő 20 f volt, zuhanyfürdő 10 f.)

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Ruhaszekrény esetén:

41.§:... A hálóvendég 6 koronáért (ebből egy korona a biztosíték és 5 korona a használati díj) névre szóló ruhaszekrény utalványt kap, amely elköltözéséig érvényes. A jeggyel egyidejűleg a vendég a szekrénykulcsokat is átveszi. A szekrény használati díja minden év január hó első hetében újból megfizetendő... A ruhaszekrényekben elhelyezett ruhaneműk és más egyéb ingókért a Népszálló sem elveszés, sem lopás, sem betörés, vagy bármely más esetben *felelősséget nem vállal.*"

(Ez 40 f használati díj és 1 Korona letét volt 1912-ben.)

A legnagyobb áremelkedés, az említett poggyász-megőrzésnél és az étteremnél következett be:

"51.§: Egy, a tanács által jóváhagyott és előre megállapított, s kifüggesztett étrend szerinti meleg ebéd ára kenyérrel *hús nélkül* 1 korona 20 fillér, ugyanaz *7 dkg hússal* 3 korona."

(A megnyitáskor hétköznapi ebédért 60 fillért, vasárnapi ebédért 70 fillért kellett fizetni hússal együtt.)

"50.§: ...Nem a Népszállóban lakó, de délben ott étkezni óhajtó vendégek ebédutalványuk felmutatásával, a Népszállóban lakó vendégek pedig hálófülkejegyükkel *tartoznak igazolni* az étkezőterem főbejáratát *őrző ügyelő előtt*, az étkezőterembe, illetőleg a kantinba való belépésre jogosultságukat."

Újraszabályozták - jelentősen szigorították - a lakhatás feltételeit, és a szállódíjon kívül jóformán minden megdrágult a Népszállón is, legnagyobb mértékben az étterem és a ruhásszekrény használata. A drágulás még így is jócskán elmaradt a háborús évekbeli általános hiperinflációtól. A fővárosi vezetés - elsősorban a hálófülke díjak terén - megpróbálta megőrizni a korábbi mértéket, mintegy „szociális vívmányként”, akár a fenntartás-működtetés drasztikus lerontása árán is. 1917-ről 1918-ra a tervezett éves kiadásokat 798.200 K-ról 1.341.550 K-ra kellett emelni, miközben az épület karbantartására szánt összeget 37.482 K-ról 12.000 K-ra redukálták.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Sajátos bevételi szerkezet jellemezte - ekkor is, később is - a Népszálló gazdálkodását: a szállódjak viszonylag kis arányt képviselnek a bevételeken belül, az eladott (jegyre kiszolgáltató) ebédekből is ugyanannyi bevétel származik, miközben a kintinból majdnem négyszer annyi bevétel folyik be, mint a szállódíjakból. Ez a bevételi forrás teszi ki a bevételek 3/4 részét.⁵⁶ Amint majd később is, a Népszálló nagy teljesítményű konyhája stratégiai feladatokat látott el a háború alatt is a városi élelmezési akciók során.

Az 1919-es Tanácsköztársaság nem érintette lényegesen a Népszállót, sajátosnak tekinthető azonban, ahogy az addig oly kritikus baloldali sajtó pár nap alatt megváltoztatja véleményét a Népszállóról, s a benne lakókról:

Ruhaosztás a Népszállóban

"Mint köztudomású, a Népszálló lakói azoknak a proletároknak soraiból kerülnek ki, akik a legsúlyosabb küzdelemben állanak az élettél, akik hajléktalanok, küzdő egzisztenciák s különösen, akik a tőkésvilág kitesztottjai voltak. Ezek között bújtak meg még a véres üldöztetések idején azok az elszánt és harcos elvtársaink, akik a mai világrendért, a kommunizmusért a tőke világának napjaiban minden szenvedést büszkén és harcosan szenvedtek át. Ezek mint egy kipróbált küzdelemben és üldöztetésben összeforrott társaság - fiatalok, öregek - együtt maradtak továbbra is és innen folytatják agitatív munkájukat szerte a városban, ahol csak megfordulnak."⁵⁷

Hiába szőtték tovább a terveket még a háborús évek alatt is a lakásépítési akciók folytatásáról, további népszállók építéséről - ki tudja, mennyi volt ezekből pusztán a propaganda -, a megvalósításra sem pénz, sem komoly szándék már nem volt.⁵⁸

"A törvényhatósági Bizottság közgyűlése is foglalkozott e kérdéssel 1918 június 19-én és 685 kgy. sz. határozatával kimondotta, hogy ha az állam harminc éven át kb. 500.000 K megtérítést ad, vállalja a főváros 1.000 db lakás, 2-2 Népszálló és diákokthoz létesítését. Ha pedig az állam az

⁵⁶ Fővárosi Közlöny 1918. 05. 10.

⁵⁷ Vörös újság 1919. 04. 27.5. old.

⁵⁸ Csorna Kálmán: Szegénygondozás Budapesten. Budapest, Székesfővárosi Házinyomda, 1930. 129. old.

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

építkezést saját hatáskörében vállalná, ingyenesen telkeket ajánlott fel a közgyűlés az építkezés céljaira. "⁵⁹

"Újabb kölcsönt szándékozott felvenni a főváros, mintegy 3.000 db egyszobás, s 1.300 db kétszobás lakás, 200 db háromszobás lakás, szükséglakások, diák- és leányszállók és 2.000 fülkés Népszálló létrehozására."⁶⁰

Az 1919-es év „fejleménye” az is, hogy a nagy múltú és eredményes "Hajléktalanok Menhelye Egylet" a menhelyeket már nem tudta kezelni - annyi más társadalmi szervezet, alapítvány mellett az ő erejüket is felemésztette a háború és a pénzértékromlás -, ezért a Főváros 1919. október 15-én saját kezelésébe vette azokat.⁶¹

A háború befejeztét követő években továbbfolyt a Népszálló leromlása. A konyhát hosszabb időre be kellett zárni, egész teleken át nem volt, vagy alig volt fűtés, az ágyneműket nem cserélték, teljesen lerongyolódtak. Ennek háttere a gazdasági válság, az élelmiszerek, fűtőanyagok, alapvető cikkek árának drasztikus megemelkedése. Az a rémhír is elterjedt, hogy a Népszállót bezárják, valójában a Népszálló bezárása nem került szóba. Az akkori külföldi karitatív missziók - melyek sokat segítettek a fővárosi lakosság háború utáni szociális ellátásában - elkerülték a Népszállót, az arról való gondoskodást a főváros feladatának tekintették. A Népszálló működéséhez egyébként a főváros évenként plusz póthiteleket (támogatást) is biztosít két költségvetés között (pl. 1921-ben 1.200.000 koronát) az intézmény működésének fenntartása érdekében.

⁵⁹ Schuler Dezső: i.m. 1935. 71. old.

⁶⁰ Schuler Dezső: i.m. 1935. 69. old.

⁶¹ II., Menház utca 3. 180 férőhely (létesült 1892-ben)
VI., Angyalföldi utca 2. 400 férőhely (létesült 1894-ben)
VII., Rottenbiller utca 16-18 ... 130 férőhely (létesült 1883-ban)
VIII., Alföldi-utca 6-8 390 férőhely (létesült 1888-ban)

Összesen:1240 férőhely.

Schuler Dezső: i.m. 1935. 73. old.

Győri Péter: A Hajléktalanok Menhelye Egylet (Az első fővárosi hajléktalanügyi kezdeményezés). Esély, 1998.5.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Hogyan élnek a Népszállóban?

Jéghideg szobák, rongyok az ágyakban - Nem zárják be a Népszállót.

900 korona a havi koszt és kvártély

"Tény, hogy ágynemű tekintetében nagyon siralmasak a Népszállói állapotok *jéghideg szobák, agyon foltozott-toldozott lepedők*

... a külföldi missziók már több ízben jártak kint az Aréna úti tömegszállóban és személyesen meggyőződhetek arról, hogy sürgős segítségre van szükség, de csodálatosképpen *a Népszálló eddigelé nem részesült a külföldi missziók adományaiból.* A külföldi urak nyilván úgy gondolkoznak, hogy elég kevés ilyen szociális célokat szolgáló intézménye van Budapestnek, hogy legalább ezekről a Főváros gondoskodhassék. Annál is inkább elvárják ezt a főváros vezetőitől, mert a Népszálló valóban talán egyetlen reprezentánsa, a külföldieknek szóló mutatványos bódéja a régi Budapest meg nem valósult szociális építkezési programjának. ...

A 438 fekhely természetesen mind elfoglalt és többnyire régi őslakók a vendégei a szállónak, akik már az évek hosszú sora óta a szálló kórházi ágyakra emlékeztető fekhelyein álmodnak, a jobb, a szebb jövőről... A lakók nagyjából meg is volnának elégedve a kosztal, csak azon panaszkodnak, hogy az adagokat nagyon szűken mérik és, hogy az ételek javarészt hidegek, pedig a gyomor a Népszállói jégvermekben nagyon is megkívánná a meleget...

Ha valaki nagyon szűk gyomorral jött a világra s a fagyás veszedelme ellen is felvértezte valamilyen szerencsés véletlen, akkor 900 korona árán eléldegélhetne a Népszállóban. Igaz még egy baj van: a Népszálló valamennyi 438 fülkéje foglalt és új Népszállóról az urak nem nagyon fognak gondoskodni."⁶²

1921-ben is még szünetelt az ebédfőzés (közben a drága gázfűtés gőzfűtésre átállítását tervezték), csak vacsora volt kapható 13, illetve 7 vagy 6 koronáért. Fűtés is csak este hattól kilencig volt - és ez akkor javulásnak számított.

"Karányi Elemér főjegyző: Elsősorban méltóztatott megemlíteni azt a körülményt, hogy a népszálló konyhájában a főzés szünetel, mert hiszen az gázra lévén berendezve, a mai viszonyok mellett a gáz magas ára következtében a főzést tényleg meg kellett itt szüntetni, mert olyan magas

⁶² Népszava 1921. 02. 25.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

összegeben kellett volna az ebédek árát megállapítani a gáz magas ára miatt, hogy azok gazdaságos előállítására és fogyasztására számítani nem lehetett."⁶³

Közben közel kétszeresére emelték a fülkék béreit, de az intézmény akkori igazgatója még ezt is alacsonynak találta:

A Szociálpolitikai Bizottság ülése:

..."**Dr. Némethy Károly tanácsjegyző** ismerteti az ügyosztály előterjesztését a Népszálló lerongyolt fehérneműkészletének pótlása ügyében. Eddig nem volt rá mód az anyaghiány miatt és nem vezetett eredményre a kísérlet társadalmi akció útján, vagy akként való pótlása, hogy a honvédelmi miniszter valamelyik tömegszállás feloszlátása alkalmával fennmaradó fehérneműt bocsássa rendelkezésre. Ma már egy pár hétnél tovább nem bírják kitartani anélkül, hogy az összes lakók lepedő, párna és paplanhuzat nélkül ne maradjanak. Ez szociális és egészségi szempontból is

⁶³ Fővárosi Közlöny 1921. 31. sz. 401. old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

tarthatatlan állapot, a tiszti főorvos véleménye szerint a legalkalmasabb járványok terjesztésére. De a város anyagi szempontjából is halaszthatatlan, mert így az ágy belső anyaga tönkremegy.

...

Elnök: Hogyan állunk az önköltséggel?

...Hock László a Népszálló vezetője: A mostani díjak még ezeket sem fedezik. Emellett *jól kereső munkás emberek vannak ott, akik bizonyosan meg tudják fizetni*. Sokkal jobban keresnek mint akárhány más osztálybeli ember. Van húsz, harminc olyan, aki megnyitás óta benn lakik s ott fog lakni haláláig.

...Hock László a Népszálló vezetője: Ezeket a díjakat máshonnan beszédeni nem lehet. Havonként kétszáz koronát fizetnek a lakók s ezért az *elenyészően csekély díjazásért nagyon sokféle szolgáltatást kapnak*.

Leder József Ede : Ha úgy áll a dolog ahogy az igazgató elmondta, különösen a lakók fizetőképességét illetően, akkor a maga részéről is hozzá járul az emeléshez.

Piazza Győző: Itt *általános hangulatról is szó van*. Megint azt fogják mondani, hogy a főváros olyan helyen drágít, ahol tulajdonképpen segítenie kellene, szociális szempontból.

Dr. Homonnay László: Az ügyosztály megtette a propozícióját. Ha más megfelelő fedezetet tudnak találni a költségek fedezésére, akkor keressék meg. De fedezni kell.

...

Zboray János műszaki főtanácsos: A Népszálló kazánberendezésénél a kazánházat a talajvízre való tekintettel gondosan víztelenítették s csak a jótállási idő lejártá után tört fel a víz. Azért ez nem akasztja meg a működését, csak állandóan szivattyúzni kell."⁶⁴

A Népszálló ekkor már csak nevében és a tervekben volt a főváros szociális gondoskodásának a minta-intézménye. Körülményei, állapota kezdett hasonlítani az addig ellenpéldaként emlegetett hajléktalan menhelyekéhez. Ennek ellenére lényegében telt házzal üzemelt - „köszönhetően” az akkori lakás-, jövedelmi és szociális viszonyok kilátástalanságának. A szálló vendégei is „lerongyolódtak”, az igénybevevők köre is egyre inkább kezdett hasonlítani a menhelyek közönségéhez.

Az 1922-es év sem hozott nagyobb javulást: még mindig nem cserélték le az ágyneműket, és a fülkék árait is újra emelni akarták.

A Népszállóban is újra fölemelik a fülkék árát.

⁶⁴ Fővárosi közlöny 1921. 49.sz. 1943.old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

*

De a lakók még mindig rongyokon fekszenek. - Hiába, a kurzus gondját viseli a nincsteleneknek.

"Budapestnek valamikor jelentős szociális intézménye volt a Népszálló. Szűkös, de minden szükségessel felszerelt, tiszta fülkéiben néhány fillérért otthont talált a fizikai és szellemi proletár, amíg nem tudott az élettől magának jobb elhelyezkedést kiverelkedni. Szó sincs róla, a Népszálló nem oldott meg szociális problémákat, de legalább azt bizonyította, hogy a főváros akkori vezetősége nem tudott teljesen szemet hunyni az előtt, hogy a polgárságon kívül olyan tömegek is élnek a fővárosban, amelyek keserves küzdelmet folytatnak a mindennapi kenyérért, az emberhez méltó megélhetésért és amelyekkel törődni kell, nyomorúságukon enyhíteni kötelesség. A Népszállót a polgárság lelkiismeretfurdalása teremtette meg, de joggal hittük, hogy a fölébredt lelkiismeret helyébe majd előbb-utóbb a szociális belátás lép." ⁶⁵

A fülkék béreit végül nem emelték, sőt az ágyneműket is hamarosan megkapta a Népszálló, a gőzfűtés - és ezzel a konyha is - beindult: kezdett visszatérni a normális élet a Népszállóba. A húszas évek végére normalizálódott a helyzet - az általános gazdasági stabilizálódással párhuzamosan.

Vajon elmondhatjuk-e, hogy sikerült egy mintaértékű, követésre alkalmas önfinanszírozó intézményt megteremteni a Népszálló létrehozatalával? Mint az eddigiekből láttuk, a válasz: nem. Veszteséges volt a szálló mindvégig, így nem is követték újabb építések, s tíz évvel megnyitása után már alig tudott többet nyújtani, mint egy jobb menhely.

És vajon elmondhatjuk-e, hogy sikerült a Népszálló segítségével felvenni a harcot az ágyrajárás, albérlet megszüntetéseért? Ezt talán a létrehozatalakor is csak propaganda fogásnak szánhatták (bár sokan és sokszor komolyan leírták). Budapesten 1920-ban **97.879** ember volt al-, vagy ágybérlő (a főváros akkori lakosságának több mint 10 %-a)⁶⁶. 1925-ben az al-, vagy ágybérlők száma **84.282** fő (a Népszálló átadásának évében számuk **127.000** fő volt)⁶⁷.

⁶⁵ Népszava 1922.06.29.

⁶⁶ Laki Dezső: Az ágyrajárók és albérlők szociális és gazdasági viszonyai. Budapest, Székesfővárosi Házi nyomda, 1929.

⁶⁷ Laki Dezső: i.m. 33.old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Az ágybérletért hetente 2-3 pengőt fizet 2.168 fő, 4-5 pengőt 12.068 fő, 6-10 pengőt 9.578 fő. A Népszállón egy fülke heti bére ekkor, 1927-ben: 4 pengő 40 fillér. 1929-ben is még ezeket a fülkeárak találjuk:

Rendes fülke

napi bére 80 fillér
heti bére 4 p 40 fillér
havi bére 17 p 20 fillér

Nagyobb fülke

napi bére 1 p 20 fillér
heti bére 5 p 44 fillér
havi bére 21 p 60 fillér⁶⁸

A 2-3 pengő heti ágybérletet fizetőknek drága volt a Népszálló, de az eddigiek alapján feltételezhetjük, hogy ezt a közönséget eleve „ki akarták szűrni” az igénybevevők közül. A magasabb ágybérleti díjat fizetők körében versenyképes maradhatott a Népszálló, ha „tömegessége” ellenére (valójában éppen ennek révén) megfelelő szolgáltatásokat tudott nyújtani.

⁶⁸ Schuler Dezső: i.m. 1938. 181. old.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

A gázt átállítják gőzre..., újra van fűtés, ismét lehet helyben olcsó ebédet és reggelit kapni (ebéd: leves, főzelék, kenyér - 24 fillér, ugyanez hússal 60 fillér, reggeli: rántott leves, vagy fekete - 6 fillér), a fürdők és a mosó ára nem változott, könyvtárat létesítettek, az épületet tatarozták, a különböző felszereléseket pótolták. A cipész, a borbély, és a szabó mérsékelt árakon nyújtják szolgáltatásaikat. Az intézmény vezetője hosszú éveken keresztül ugyanaz a *Hock János*, akinek mindig alacsonyak a fülkedíjak - akivel folyamatosan meg van elégedve a Népszálló-bizottság⁶⁹, de még a Népszava újságírója is.

A Népszálló

Kis sziget a tengerben

"Nem az volt a cél, hogy kimondottan jótékonyági intézményt teremtsenek, hanem olyant, amely szociális hivatása mellett ki is fizetődik. Hogy a számításnak ez az utóbbi része ma már nem áll meg, annak a háború után való teljes gazdasági lerongyolódás az oka, amidőn a Népszálló lakóira nem lehet áthárítani a megnövekedett főtartási költségeket, mert ha ezt megkísérlenék, úgy nem volna olyan munkásember, aki a szállót igénybe vehetné.

...

Külön meg kell említeni a ragyogó tisztaságot és a személyzet között tartott szigorú rendet. Azt bizonyítja minden, hogy a Népszálló vezetője humánus, megértő ember, aki a szürkieszabott határok között megtesz mindent, ami lehetséges és ami a kitűzött szociális célt szolgálja." ⁷⁰

⁶⁹ A Népszálló kezelésére felügyelő bizottság :

Elnök: Buzáth János alpolgármester

Tagok: Benzsay Károly, Földvári Béla Dr., Hómann Bálint Dr., Hufnagl Imre, Szepessy Albert,

hivatalból: Liber Endre tanácsnok és Csordás Elemér Dr. tiszti főorvos, valamint a Népszálló igazgatója.

Jegyző: Vitéz Horváth László tanácsi fogalmazó.

Népszálló vezető: Hock László Népszálló igazgató, beosztva: Windisch Aladár kezelő tiszt, Obermayer István és Kovács Kálmán kezelő tisztek, özv. Vértessy Dezsőné kezelőnő és Szántó József ideiglenes hivatalnok.

Liber Endre: Budapest Közigazgatásának évkönyve. Budapest, Székesfővárosi Házi nyomda, 1930. 183.old.

⁷⁰ Népszava 1928.12. 23.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

A szálló telt házzal működött ezekben az években is, ahogy jóformán megnyitása óta minden évben.⁷¹ A gyáripárban az éves átlagos munkabérek ekkor 1500 pengőt tettek ki, miközben a fővárosban a 300.000 egyszobás lakás fele 700 pengőért vagy ennél is magasabb lakbérért volt kiadva. Ennek is köszönhető, hogy a lakók igyekeztek hosszabb távra lefoglalni fölkeiket. Ez viszont magasabb és biztosabb keresetet követelt, ami ismét szelektálta az igénybevevőket (A fölkek közül 71 egész hónapra, 261 egész hétre, és 112 napi használatra volt kiadva.⁷²)

A privát ágybérlet helyett a Népszállót választók számára valóban viszonylag olcsóbb megoldás az itt lakás, azonban - mint említettük - az intézmény folyamatos támogatásra szorult, s ezzel együtt számolva már kérdéses, hogy ténylegesen olcsóbban üzemelt-e ez a tömeges szállás, mint az ágybérletek. Ugyanakkor az is igaz, hogy a főváros többi szociális lakásügyi-hajléktalanügyi intézményei (a "Hajléktalanok Menhelye Egylet"-től átvett szállások és a szükséglakások) még sokkal inkább támogatásra szorultak, még kevésbé fedezték a bevételek a szükséges kiadásokat.⁷³

Így aztán a főváros, illetve annak Szociálpolitikai és Közjótékonyági Ügyosztálya (IX. ügyosztály) hiába hozakodott elő 1927-ben ismét további népszállók felépítésével, *Weiller Ernő* bizottsági tag indítványára - aki a Józsefvárosban szorgalmazta egy újabb népszálló létrehozását -, ezt hiába vették fel a főváros újabb lakásépítő programjába⁷⁴, immár a gazdasági világválság miatt ez a terv sem valósult meg.

⁷¹ Csorna Kálmán: i.m. 245.old.

⁷² Schuler Dezső: i.m. 1930. 181-182. old.

⁷³ Schuler Dezső: i.m. 1938. 198. old.

⁷⁴ Schuler Dezső: i.m. 1938. 181-182. old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Megnevezés	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	
	Korona	Aranykorona	Papírkorona						
Hajléktalanok menhelyei	224.969	6.504	1.024.000	10.956.016	215.439.880	32.798	41.053	51.592	52
Szükség-lakások	87.519	2.197	323.600	3.373.418	119.179.660	24.494	39.545	68.642	88
Népszálló	1.037.122	18.032	4.704.000	88.451.969	845.095.077	144.919	195.869	208.948	213
Megnevezés	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	
	Korona	Aranykorona	Papírkorona						
Hajléktalanok menhelyei	645.891	16.334	4.555.000	42.093.194	552.942.093	94.183	187.402	145.756	158
Szükség-lakások	358.074	4.195	737.000	12.417.571	118.280.281	43.212	78.028	75.265	66
Népszálló	2.098.618	36.695	15.191.000	156.284.625	1.489.751.742	225.685	207.337	299.528	357

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

A GAZDASÁGI VÁLSÁG ÉVEI - MUNKANÉLKÜLISÉG, ÍNSÉGENYHÍTÓ AKCIÓK

Egy képesújság riportja 1931-ben még arról számol be, hogy a Népszállóban rend, tisztaság uralkodik, minden ágy foglalt - mindez azonban hamarosan megváltozik.

Szegény emberek otthona

- A Népszálló -

"...De akik ott laknak, az ő szegénységükben meg lesznek elégedve az otthonukkal, amely *tiszta, egészséges, kényelmes, és mindenekelőtt igen olcsó*... A hajléktalanok menhelyének szomorú és gyötrelmes képe teljesen távol áll a Népszállótól, melyen bizonyos derűs csönd ömlik végig s amely egyáltalában nem a nyomortanya jellegével bír... A hálófülkék mind el vannak foglalva és bizonyára el lennének foglalva akkor is, ha a már így is hatalmas épület még egyszer akkora lenne."⁷⁵

A gazdasági válság következtében tömegesen válnak munkanélkülivé a korábban rendszeres munkával, jövedelemmel rendelkezők - s ez nem kerülhette el a Népszállón lakókat sem. A munka nélkül maradtak nem tudták megfizetni még az igen alacsonyan tartott fülkeárakat sem, s ez súlyos gondokat okozott a szálló fenntartásában. Ezért a főváros és a Népszállóra felügyelő bizottság elhatározta a fülkék árainak a *leszállítását*, hogy ismét megteljen a szálló. A fülkeárak leszállításában egyetértés mutatkozott, a mértéket tekintve voltak nézeteltérések - végül több mint 40 %-os árcsökkentést hajtottak végre. A többi szolgáltatás árait nem változtatták meg, inkább különböző költségmegtakarításokban gondolkodtak (pl. a személyzet csökkentése). Három hónapos próbaidőt követően - miután érzékelhetővé vált az intézkedés hatása - jóváhagyták az új, alacsonyabb fülkeárakat, melyek aztán érvényben maradtak egészen a II. világháború kitöréséig⁷⁶. (Rendes fülke: 0.45 f/nap, 2 p 75 f/hét, 11 p 50 f/hó, nagyobb fülke: 0.70 f/nap, 3 p 80 f/hét, 15 p 60 f/hó).

⁷⁵ Ország-Világ 1931. 03. 08. 18-20. old.

⁷⁶ Budapesti Napló 1937. (Horonyi Pálfi Aurél) 165.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

"A gazdasági viszonyok leromlása következtében azonban a környékbeli gyárak egymásután szüntették be a munkát és az intézményt addig tömegesen látogató munkások nagyrésze kereset nélkül maradt. Miután úgy látszott, hogy a fülke-lakók számának állandó csökkenésének okát a jelenlegi viszonyokhoz képest a magas fülkebérékben kellett keresni, a hálófülkék bérleti díjai 1934. évi november hó 10.-től kezdődően háromhavi próbaidőre 40 %-kal leszállítottak." ⁷⁷

"...Ha így történik a hálófülkék bérének leszállítása, megvan a remény arra, hogy az azokban elhelyezendők a mainál erősebben igénybe fogják venni, *az általa leszállított összegeket megfizethetőnek* tartja s így a *Népszálló teljesen megtelik*. Az erőteljesebb leszállítást lehetővé tenné az üzemköltségek mérséklése. Túlságosan nagy a személyzet, ha azt megfelelően redukálnák, az elért személyzeti megtakarításokkal az üzemvezetés gazdaságosabb lenne. Elismerte, hogy a Székesfővárosi Népszállóban kifogástalan tisztaság és tökéletes rend honol. Az étkeztetés is nagyszerű, néhány fillérért tápláló és kifogástalan vacsorát adnak. A hiba csak az, hogy a fülkebérék túlságosan magasak." ⁷⁸

A válság éveiben a Népszállónak ki kellett szolgálnia a főváros évenkénti inségenyhitő akcióit is. Ez elsősorban a konyhát érintette, melyet inségenyhitő főzőhelyként működtettek ekkor. (A konyha pl. 1937-ben 128.978 adag reggelit, 42.971 adag vacsorát adott ki.⁷⁹) Az inségenyhitő akciók a lakókat is érintették - inségmunkán kellett résztvenniük a munka nélkül maradottaknak, hogy ily módon tegyenek szert némi bevételre, melyből aztán fizethették a fülkebért is.

Mindezek következtében ezekben az években óhatatlanul megint megváltozik a Népszálló jellege, kezd ismét inkább hasonlítani a hajléktalanok menhelyeire, mint egy „fővárosi mintaintézményre”. A lakók felének nincs munkaviszonya, inségmunkából, nyugdíjból, esetleg ismerősök, rokonok támogatásából él - sőt, van aki a véradásért kapott pénzből fizeti a szállódíjat.

⁷⁷ Fővárosi Közlöny 1935. 03. 01. 412. old

⁷⁸ Fővárosi Közlöny 1934.11.30. 1481.old

⁷⁹ Schuler Dezső: i.m. 1938. 335.old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

"A Jugoszláviából kiutasítottak elhelyezése és ellátása: A kiutasítottak első csoportja december hó 5-én a Népszállóban nyert elhelyezést... A kiutasítottak ételmezéséről részben a befolyt természeti adományokból, részben a Belügyminiszter megbízásából az állam költségére, de elszámolásig egyelőre a hatósági inségenyhító tevékenység költségvetése terhére gondoskodtunk."⁸⁰

"A Népszálló konyhája jelenleg az inségenyhító tevékenység szolgálatában áll. Egyideig az inségenyhítás 80-250 hálófűlkét is bérelt és azokat inséges magánosoknak jutatta. A 25 év eredményei közé tartozik, hogy az intézmény a kerületben lakó szegény betegek részére felállított *orvosi rendelővel bővült*, továbbá újabb fejlődési fokozatot jelent az is, hogy a Népszálló lakóinak továbbképzése érdekében a Székesfőváros Népművelő Bizottsága a szállóban *előadás sorozatokat rendez*. Mégis meg kell állapítanunk, hogy az *évek óta tartó gazdasági válság és munkanélküliség következtében a Népszálló bizonyos fokig menhely jelleget öltött.....*A tapasztalat azt mutatja, hogy a Népszállónak a munkanélküliség csökkenésével egyidejűleg ismét a régi feladatát kell betöltenie és a menhely jelleget megszüntetve kisjövedelmű, nőtlen munkásság számára kell megfelelő elhelyezést biztosítania."⁸¹

A Népszálló

A „mélyvíz”-ben

„... A földszinten a színészek, a félemeleten a zsugások, lent a szuterénben, vagyis a „mélyvízben” megint mások voltak találhatók. Hát itt a Népszállóban is van „mélyvíz”, s akik itt tanyáznak, azokat bizony az élet eléggé a *mélyvízbe* nyomta. Lent a nagy szuterénhelyiségben van a társalgó, de ez csak a hivatalos név, mert egyébként csak mint *kavernát* és *gödröt* emlegetik a bentlakók”

"... - Miből él? - kérdezem az egyik férfit, aki mellettem ül.

⁸⁰ Fővárosi Közlöny 1935. 03. 01. 412. old.

⁸¹ Horonyi Pálfi Aurél: i.m. 164-165. old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

- A bátyám támogat. Heti 2 pengő 75 fillért fizetek itt a fekvőhelyért. A reggelim 6 fillérből kerül ki. Rántott levest eszem itt, a Népszállóban, vagy egy feketét cukor nélkül. Egy szem kockacukor 1 fillér a kázinban. Ebéd 24 fillér volna, de én zugban veszem a jegyet 12 fillérért.

- Mi az, hogy Zugban?

- Vannak emberek, akik az ingyenjegyet eladják, mert máshol esznek. A vacsorám leves-főzelék 16 fillér, vagy leves-tészta 22 fillér.

Sorsok

... - Igen, én ebből élek -mondja.

- Eladom a véretem, amely a 0 -csoportba tartozik, s gyakran tudják használni.

- Mit kap érte?

- Smucigok. Az előtt 80 pengőt, aztán mindig lejjebb mentek. Legutóbb már csak 30 pengőt kaptam. Levelezőlap vagy telefonhívásra megyek. Magas a vérnyomásom, direkt jól jön néha egy kis csapolás...

- Mennyi éjszakánként a létszám? - kérdezem egy másik csoport embertől.

- 450 - felelik.

- Milyenek?

- Van rendes, csendes, muris, dilis. A legnagyobb baj, hogy ennek a 450 embernek a fele se dolgozik - mondják.

Így élnek az emberek, elkülönítve asszonytól, családtól, mintegy külön államot alkotva itt a Népszállóban.

- Hát mégis, miből élnek?

- Tarhálnak (kéregetnek). Van, aki rokonaira, ismerőseire, sőt a nyugdíjára, de bizony akad, aki - a barátjára támaszkodik...

...Mindenki úgy él ahogy akar. Itt senkit nem bántanak. Néha benéznek a detektívek és ha megtalálják amit keresnek, kiemelik és mennek tovább. Aki alkalmazkodik a házirendhez annak semmi baja. Ha nem, akkor repül...

„Zugban”

- Miért nem megy be a szállóba?

- Tizenöt évig laktam bent. Kitétek. Ki vagyok tiltva.

- Miért?

Nem felel.

- Nézze - mondom az emberemnek - engem a Rókusból dobtak ki azzal, hogy az nem Népszálló, magát sem azért dobták ki, hogy a Népszálló Rókus. Igaz?

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

- Igaz. Ebédjegyekkel kereskedtem. Hat fillérért veszem, és tizenkettőért adom darabját. Ezért vágtak ki.
- Sajnálja?
- Nagyon. Az mondta az igazgató úr, hagyjam abba, akkor visszamehetek. De akkor miből éljek? Tarháljak? Lopjak?...⁸²

A Népszálló a gazdasági válság éveiben megint az eredeti elképzelésektől eltérő módon, funkcióval működött. Egyszerre szolgálta a hajléktalanügyet és a lakásügyet, mivel egyszerre volt hajléktalan menhely és az ágyrajárók számára otthon. Egyszerre, mivel hivatalosan továbbra is az ágyrajárás ellen volt hívatva küzdeni, de a gyakorlatban nem sokban különbözött egy drága hajléktalan menhelytől, amit a lakók összetétele, az alacsony fülkeárak, a drága kényelmi szolgáltatások és az ínsége nyhító akciók is alátámasztottak.

MENHELY, VAGY MUNKÁSPALOTA

Ez a dilemma fennmaradt most már a gazdasági válságot követő években is. A 30-as évek második felében találkozunk olyan beszámolóval is, amely szerint az intézménynek ismét sikerült kiverelkednie magát a menhely-státuszból, lakói ismét „rendes, dolgozó emberek”, és nyugdíjasok, a rendes régi lakók maradtak, a többiek elmentek... Hogy ebből mennyi csupán az interpretáció mássága, s mennyi a valóság, ma már nem tudhatjuk.

Téli látogatás a Népszállóban

"...

- Mi a benyomása az igazgató úrnak a szálló lakóiról ?

- A lehető legjobb. Régebben, amíg egy-két napos futóvendégek is igénybe vették a szállót, gyakran előfordult, hogy *meg nem felelő egyének kerestek itt menedéket*. Razziák alkalmával sok előállítás történt. Ez megváltozott, a lakók, csekély kivétellel, hosszú ideje laknak itt...

...

- Mióta lakik itt?

⁸² Népszava 1937. 12. 08. 7. old.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

- Két éve, hogy megrokkantam, és nem sokkal azután kerültem ide. A szükség hozott ide. Az, hogy havi 11.50 -ért van hol aludnom. Én is, csakúgy mint a többiek közül még sokan, fokozatosan jutottunk a saját lakásból az albérleti szobán és az ágyrajáráson keresztül a Népszállóba. Van azután olyan is - folytatja tovább -, akit a kártya, lóverseny vagy az ital juttatott a lejtőre.

...

- Mondja el, mióta és miért lakik itt?

- Kilenc évvel ezelőtt jöttem ide - kezdi - munka nélkül voltam, nem tellett másra. Azóta itt lakom. A hosszú munkanélküliség alatt kikoptam mindenből és amikor újra munkát kaptam először a külsőm volt a fontos, nem a lakás. Mire rendbe jöttem, nehezen ment, mert közben kétszer operáltak és emiatt hosszú időn keresztül táppénzes voltam, közben olyan drágák lettek a lakások, hogy *nem tudtam rendes lakást kivenni. Ágyra pedig nem mennék semmi pénzért. Jobb itt és főleg olcsóbb.* Csak az tudja felmérni a különbséget a Népszálló és az ágyrajárás között, aki már volt tömegszálláson, ahol kerülgetni kell egymást, ahol a férgektől aludni sem lehet és piszok van, förtelmes piszok. A mérleg a Népszálló javára billen: kényelem, higiénia szempontjából egyaránt.

- De azért ez mégis csak Népszálló? - próbáljuk ellenvetni.

- Az igaz, hogy Népszálló, de tévednek - mondja - ha azt hiszik, hogy ez az a Népszálló, ami évekkel ezelőtt volt. Nem. Ma már más a helyzet. Ma a *430 lakó közül 350 az O.T.I.-tag.* Sőt, 70 éppenséggel szervezett munkás. Én magam is az vagyok, és *nyugdíjasok, volt községi jegyzők, tisztviselők laknak itt. Még orvos, és ügyvéd lakótársunk is van.* Nem mondom, hogy fenékgig tejfel itt, de bár tíz ilyen Népszálló lenne Budapesten - mondja búcsúzóul.⁸³

A budapesti Népszálló - ellentétben a hasonló külföldi intézményekkel - a főváros számára nem volt gazdaságos vállalkozás. Ezt a célt a későbbiekben már nem is szorgalmazták. Így aztán a további népszállók építése csak terv maradt.

A Népszálló 1948-ig tartó története egyrészt a lakásviszonyok javítására, a zsúfolt ágybérletek számának csökkentésére, másrészt a hajléktalanság enyhítésére irányuló törekvéseket próbálta változó arányban kiszolgálni. A Népszálló ennek a két törekvésnek a határán jött létre és működött, ez a kettősség határozta meg működését. Ennek során hol a menhely profil kapott nagyobb szerepet, hol pedig az otthonteremtés igénye.

⁸³ Népszava 1943. 12. 09.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

MUNKÁSSZÁLLÓ – HAJLÉKTALAN SZÁLLÓ

1945 után munkásszállóként működött tovább a Népszálló (Dózsa György Otthon név alatt - az Aréna útról Dózsa György útra átkeresztelt helyszínen). Naponta átlagosan csupán 250-300 ember vette igénybe ebben az időszakban. A házirend, a szolgáltatások, a szálló felépítése nem változott, a lakók összetétele sem ⁸⁴.

A VI. ker. székesfővárosi Dózsa György Otthon (Népszálló) lakóinak foglalkozás szerinti megoszlása 1946. XI. 30-án.⁸⁵

Asztalos	12	Hentes	1	Nyomdász	2
Autószerelő	2	Író- és hírlapíró	1	Nyugdíjas	2
Alkalmi munkás	40	Kifutó	2	Pincemester	1
Ács	1	Kőfaragó	3	Pincér	5
Betűszedő	1	Kovács	4	Szobrász	1
Bádogos és szerelő	4	Kereskedelmi alkalmazott	8	Szabó	12
Cipész	1	Kirakatrendező	1	Szállítómunkás	3
Cukrász	14	Kosárfonó	1	Szövő	2
Csapos	1	Kereskedő	3	Színész	2
Ernyőkészítő	1	Kereskedősegéd	8	Sütősegéd	5
Éttermi munkás	1	Kádár	3	Színházi díszítő	1
Épületburkoló	1	Könyvkötő	2	Tanító	1
Fényképész	2	Kőműves	5	Tímár	2
Fodrász	4	Kalapos	1	Tapétázó	1
Festő és mázoló	5	Kályhás	2	Üzleti szolga	9
Fénymásol	1	Kárpitos	5	Ügynök	3
Gyári munkás	53	Kegydíjas	2	Újságárus	1
Gépkocsivezető	1	Kertészsegéd	3	Vasöntő	1
Géplakatossegéd	24	Műszerész	3	Vasesztergályos	2
Géptechnikus	1	Magántisztviselő	10	Vegyész	1

⁸⁴ Fővárosi Társadalompolitikai Ügyosztály 1947-évi jelentése. Budapest, 1947.

⁸⁵ Fővárosi Társadalompolitikai Ügyosztály 1947-évi jelentése, Budapest, 1947.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

Hajós	1 Mérlegkészítő	1 Villanyszerelő	4
Halász	1 Molnár	1	

Az ezt követő évek, évtizedek története dióhéjban⁸⁶: 1948-tól 1950-ig a kerületi tanács felügyelete alá került, önálló gazdasági egységként, majd ezt követően, 1950-tól ismét a fővárosi tanács kezeli - a többi háború előtti szociális intézménnyel együtt (Dobozi utcai menhely, József Nádor téri szálló, Szobi utcai szálló)⁸⁷. Később ezekhez az intézményekhez csatolták a Könyves Kálmán körúti volt dohánygyárból kialakított szállót (miután az ideiglenesen ide befogadott görög menekülteket - innen a név: „görög kolónia” - sikerült máshol elhelyezni). Ezek a szállók a Fővárosi Tanács - gazdaságilag és szervezetileg önálló - munkásszállóiként működtek.

1967-ben az említett intézményeket összevonták és létrehozták a Fővárosi Átmeneti Munkásszállók nevű tanácsi intézményt. Ezek a tanácsi munkásszállók a főváros különböző - kórházi, iskolai, tanácsi - alkalmazottainak nyújtottak szállást.

1985-ben a munkásszállókat a Fővárosi Tanács Egészségügyi Főosztályához csatolták, melynek háttér-intézményeként működött Átmeneti Munkás- és Nővérszálló Központ név alatt. Ez egyrészt azt jelentette, hogy további nővérszállókkal bővült az intézmények köre, másrészt az addigi átmeneti munkásszállókra is inkább bekerülhettek az egészségügyben dolgozók, de egyben a máshol el nem helyezhető betegek is.

A szállókra való bekerüléshez munkaviszonyra volt szükség, vagy valamiféle rendszeres nyugdíjszerű jövedelemre. Aki szeretett volna bekerülni valamelyik szállóra, az írt egy kérvényt a szállókat működtető intézmény vezetőjéhez és ha volt hely, akkor - helyzetét is figyelembe véve - kerülhetett be valamelyik szállóra. Az elhelyezés elvileg két évre szólt, amit aztán a szállóvezető javaslatára lehetett meghosszabbítani, gyakorlatilag korlátlan

⁸⁶ Györi Péter: Interjú Verebélyi Ottóval a Fővárosi Átmeneti és Nővérszállók volt igazgatójával. Budapest, 1987. Kézirat.

⁸⁷ A Hajléktalanok Menhelye Egylet volt létesítményei sorsáról lásd: Györi Péter: A Hajléktalanok Menhelye Egylet (Az első fővárosi hajléktalanügyi kezdeményezés). Esély, 1998.5.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Népszálló

időre. 18 éves kortól (gyakorlatilag 15 évestől) 60-70 éves korig lehetett lakni a szállókon. Mindezt igen olcsó havi térítési díj ellenében.

A munkásszállók között már az ötvenes évektől kezdve egyfajta rangsor alakult ki, amely hosszú éveken keresztül fennmaradt. A volt Népszállót, az akkor Dózsa György úti munkásszállót egyszemélyes „szobái” miatt (a fülkék csak nevükben változtak, méreteikben nem) szívesebben vették igénybe, mint a többi szállót, ahol általában legalább hárman-négyen aludtak egy szobában. A Dózsa szállón ekkor már nők is laktak, amit a szálló több, egymástól elkülöníthető szárnya tett megoldhatóvá. A beutalásnál is kialakult egy rendszer, amely szerint a volt állami gondozottakat, nővéreket, nyugdíjasokat, a jobban keresőket és az önálló életvitelre alkalmasabbakat inkább a volt Népszállón helyezték el.

Megszűnt az ebédkészítés, ezt mindenki magának biztosította. Ágynemű, mosási-főzési lehetőség és saját szoba volt biztosítva a szükséges berendezésekkel együtt. A szállólakók közt 1985-ben túlnyomórészt mindenkinek volt szakmája, sokan voltak érettségizettek, diplomások, mérnökök. De emellett laktak a szállón munkaképtelenek, szellemi fogyatékosok is. A Dózsa szálló körülményei a legjobbak voltak az átmeneti szállók közül.

*

1990-től új fejezet kezdődik a szálló történetében, melynek során a volt Népszálló a létrejött Fővárosi Önkormányzat hajléktalanellátó intézményének, a Fővárosi Szociális Központ és Intézményeinek (FSzKI) a részeként működik tovább.

De ez már egy következő történet...

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

IRODALOMJEGYZÉK

Adorján Andor: Az első Népszálló, In. Az Est, 1911. 08. 16.

Balla Sándor: Szegény emberek otthona, In. Ország-Világ, 1931. 03. 08.

A budapesti V. Általános Közjótékonyági Egyesület jelentése, In. Ország-Világ, 1931. 06. 18.

A tanácsi XIII. és XIV. ügyosztályok első jelentése a lakásépítési akció eddigi eredményeiről. Budapest. 1913.

Csergő Hugó: Budapesti nyomor vörös könyve, Budapest, Népjóléti Központ, 1919.

Csorna Kálmán: A szegénygondozás Budapesten, Budapest, Székesfővárosi Házi nyomda, 1930.

Dr. Demjén előterjesztése, Fővárosi Közlöny, 1916. jún. 16.

Fenyvesi J.: Budapesti lakásnyomor, Budapest, 1895.

Ferenczi Imre: A munkáslakáskérdés, különös tekintettel Budapestre, Budapest, Kilián Frigyes utóda kiadása, 1906.

Dr. Ferenczi Imre: Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest Székesfőváros lakás- és telekpolitikájához, Budapest, Kilián Frigyes utóda kiadása, 1910.

Dr. Ferenczi Imre: A Székesfővárosi VI. kerületi Népszálló, Budapest, Székesfővárosi Házi nyomda, 1912.

Dr. Ferenczi Imre: A Népszálló, Munkásügyi Szemle 1912.02. 15.

Dr. Ferenczi Imre: Előterjesztés a fővárosi lakáspolitikai tárgyában, Budapest, Székesfővárosi Házi nyomda, 1918.

Fővárosi Hírlap, 1929. 12. 25.

Fővárosi Közlöny, 1910. 13. sz.

Fővárosi Közlöny, 1912. 15. sz.

Fővárosi Közlöny, 1918. 5; 7. sz.

Fővárosi közlöny, 1921. 49. sz.

Fővárosi közlöny, 1934. 11. 30.

Fővárosi közlöny, 1935. 03. 01.

Fővárosi Társadalompolitikai Ügyosztály 1947. évi jelentése. Budapest, 1947.

Gelléri Mór: Szociális napi kérdések, Budapest, Pesti Nyomda, 1903.

Gelléri Mór: Szociális problémák, Budapest, Pesti Nyomda, 1910.

Gelléri Mór: Az első Budapesti Népszálló, In. Magyar Ipar, 1911.

Dr. Gellért Ede: Detektív útmutató, Budapest, Fráter és Társa Nyomdája, 1930.

Gerlóczy Károly: A Központi Járványügyi Bizottság jelentése az 1892. évi koleráról, Budapest, Pesti Nyomda, 1893.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Gerlőczy Károly: Előterjesztés a Budapesti lakásviszonyok rendezése tárgyában, Budapest, Pesti Nyomda, 1893.

Gyagyovszki Endre: A Népszálló, In. Népszava, 1928. 12. 23.

Győri Péter: Hajléktalanok Társadalmi Bizottsága, Első helyzetjelentés, Budapest, kézirat, 1989.

Győri Péter: Gyorsjelentés a hajléktalanságról, In. Társadalmi Riport, 1990.

"Hajléktalanok Menhelye Egylet" jelentése az 1885. évről, az 1912. évről, az 1915. évről, az 1917. évről, Budapest,

Hamvai Sándor: A Székesfővárosi Népház és Népszálló, In. Építőipar, 1912.

Házirend a Népszálló számára, Budapest, Házi Nyomda, 1918.

Horonyi Pálfi Aurél: A Népszálló, In. Budapesti Napló, 1937.

Illyefalvi L.: Székesfőváros múltja és jelene, Budapest, Statisztikai Hivatal, 1933.

Illyefalvi L.: A Székesfőváros múltja és jelene számokban, Budapest, Házi Nyomda, 1934.

Interjú Verebélyi Ottóval a Fővárosi Átmeneti Munkásszállók és Nővérszállók volt igazgatójával (Győri Péter), Budapest, Kézirat, 1987.

Jellinek Henrik: Budapest lakásügye, Budapest, Hunnia Nyomda Rt., 1920.

A kerületi Népjóléti Bizottságok részére, Leirat a főváros részéről, Budapest, 1918.

Laki Dezső: Az ágyrajárók és albérlők szociális és gazdasági viszonyai. Budapest, 1929.

Liber Endre: Hogyan fejlődtek a Székesfőváros szociálpolitikai és közjótékonyági intézményei az utolsó tíz év alatt, In. Fővárosi Hírlap, 1929. 12. 25.

Liber Endre: Budapest Közigazgatásának évkönyve, Budapest, 1930.

Dr. Medriczky Andor - Venczell Geyza: Budapest Szociálpolitikai Közjótékonyági és Közművelődési kézikönyve, Budapest, Házi Nyomda, 1930.

Dr. Neményi Ambrus: Jelentés a Budapesti Lakásügy tárgyában, Budapest, Pesti Nyomda Rt., 1883.

Népszava, 1918. 01. 09.

Népszava, 1921. 02. 25.

Népszava, 1921. 11. 23.

Népszava, 1922. 06. 29.

Népszava, 1928. 12. 23.

Népszava, 1937. 12. 08.

Népszava, 1943. 12. 09.

Pikler J. Gyula: A Budapesti lakásszámlálás főbb eredményei, Budapest, 1912.

Schodisch L.- Eberling B.: Székesfővárosi Népszálló, Budapest, Pátria Nyomda, 1914.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

Schuler Dezső: A hajléktalanság kérdése a Székesfővárosban, Budapest, Házi Nyomda, 1935.

Schuler Dezső: Általános embervédelem, Budapest, Házi Nyomda, 1938.

Stener Gy.: Szociális feladataink intézményes végrehajtása, Budapest, 1938.

Sidó Zoltán: Budapesti Népszálló, In. Vasárnapi Újság, 1912.

Dr. Sidó Zoltán: Vasárnapi Újság, 59. évf. 1912. 1. sz.

Szakszervezeti Értesítő, 1912

Szántó Menyhért: Munkásjóléti Intézmények, Budapest, 1935.

Tanácsi Határozat, 100.050. IX. ü. ö. Budapest, Házi nyomda, 1918.

Társadalompolitikai Ügyosztály Jelentése, Budapest, Házi Nyomda, 1946.

Társadalmi Múzeum Szemle, 1912.

Dr. Thirring Gusztáv: A fővárosi szegény néposztályok lakásai, Budapest, Pesti Nyomda, 1894.

Dr. Thirring Gusztáv: Budapest statisztikai és Közigazgatási évkönyve, Budapest, 1920.

Városi Szemle, Budapest, 1909.

VÖRÖS ÚJSÁG, 1919. 04. 27.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Népszálló

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**